

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Impérium jako aktér mezinárodního systému
starověkého Středomoří a Přední Asie**

Jakub Šich

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Impérium jako aktér mezinárodního systému
starověkého Středomoří a Přední Asie**

Jakub Šich

Vedoucí práce:

Mgr. Ľubomír Lupták, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2015

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce Mgr. Lubomíru Luptákovi, Ph.D. za odbornou pomoc, kterou mi poskytl během psaní této bakalářské práce.

Obsah

1 Úvod	1
2 Charakteristika pojmu impérium	5
2.1 Koncepce impéria	7
2.1.1 Stavba a stabilita	10
3 Starověké říše	13
4 Perská expanzivní politika	16
4.1 Vytvoření říše a mocenská expanze	17
4.1.1 Pokračování územního rozmachu	18
4.1.2 Přičlenění Egypta a problém s nástupnictvím	21
4.2 Vrchol Perské říše, největší územní rozmach	23
4.2.1 Pokračování perské expanze	24
4.2.2 Přímý konflikt s evropským aktérem	26
4.2.3 Xerxés I.	27
4.3 Xerxiiovi následovníci	28
5 Struktura impéria	29
5.1 Mocenská struktura	31
5.1.1 Král – první nad všemi	31
5.1.2 Satrapové	33
5.2 Správní členění impéria	34
5.2.1 Satrapie	35
5.3 Zásadní pilíře impéria	35
5.3.1 Perská armáda	36
5.4 Perské impérium	37
6 Imperiální struktura raného císařství	39
6.1 Císař - princeps	40
6.2 Správní členění impéria	42
6.2.1 Římské provincie	42
6.3 Armáda	43
6.4 Římské impérium	44

7 Závěr	46
8 Seznam použité literatury	50
8.1 Internetové zdroje	53
9 Resumé	54
10 Přílohy	56

1. Úvod

Na začátku všech velkých civilizací stála neolitická revoluce, která započala počátkem 10. tisíciletí před n. l. Do této doby lidé nežili usedlým životem, čili ani neměli potřebu zůstat déle na jednom daném místě a zakládat například velké osady či dokonce města. Živili se sběrem plodin a lovem. Postupně začali obdělávat půdu a setrávat déle na jednom určitém pozemku. Právě tato revoluce změnila život a způsob chování a vývoje lidských společenství. Lidé se začali usidlovat kolem velkých toků. Šlo o racionální rozhodnutí. Měli tak dostatek vláhy pro pěstování zemědělských plodin. Povodí Indu, Žluté řeky, Nilu, Eufratu a Tigridu byla hlavními oblastmi našich nejstarších civilizací a kultur. Tehdy bylo vše závislé na dostupnosti a zásobách vody. Lidé zatím neměli žádné důmyslné zavlažovací systémy. Neolitická revoluce byla začátkem nového směřování lidských dějin. Kolem výše zmíněných řek vznikaly nejstarší civilizace - egyptská, čínská nebo mezopotamská. Vznikaly i první městské státy, které se později vyvinuly v říše.

Vývoj a život říší popisuje i Alexander Motyl ve svém díle *Imperial Ends*. Právě zde nastiňuje ve starověku běžný vztah centra a periferií. Vždy jedno město udávalo řád ostatním městům. Podle Motylovy teorie si říše procházejí určitými stádii. Éru vzniku a rozkvětu vystřídá období úpadku. Může dojít k úplnému kolapsu říše, po kterém může následovat určité obrození bývalých struktur. Přesto k zániku každé říše neodvratně dochází, a to působením mnoha faktorů. Často kvůli špatným politickým krokům, klimatickým změnám nebo se stát sám postupně vyčerpá. Zároveň je jasné, že každá říše se nemusí vyvíjet přesně podle tohoto konceptu. Například u každého aktéra nemusí dojít k obrození a znovu vytvoření státního celku.

Některé z říší můžeme označit pojmem impérium. Pod touto definicí si představuji státního aktéra, který disponuje kontrolou nad jinými

oblastmi a tím vytváří strukturu, kdy centrum dominuje nad periferií. Tito političtí aktéři mají několik základních rysů. Prvním je jejich struktura a vytvoření správního aparátu, za pomoci kterého jsou schopni spravovat rozlehlá území. Dalším ze znaků může být například heterogenita daného státu, a to z pohledu etnického nebo náboženského. Většina impérií byla multikulturními celky. Z tohoto důvodu bylo mnohem složitější minimalizovat odstředivé tendence jednotlivých regionů a zabezpečit jednotnost impéria. Jedním ze základních prostředků k udržení celistvosti starověkých politických aktérů byla armáda. Říše starověku spolu navazovaly kontakty formou diplomacie a především prostřednictvím obchodu. Armáda ale vždy zůstávala základním nástrojem při expanzi říše nebo při bránění se vnější hrozbě. Disponování dostatečně početnou a výkonnou armádou bylo základem bezpečnosti státu proti vnějšímu i vnitřnímu nebezpečí.

Dalším mezníkem v životnosti impéria bylo vytvoření efektivní správní struktury, která by dokázala spravovat celou říši a především zajišťovat výběr daní. Tyto rysy v kombinaci se silným panovníkem dokázaly stabilizovat rozlehlá impéria, která dosahovala rozlohy několika milionů kilometrů čtverečních.

Vzorovým příkladem může být Perská říše, která splňuje všechny výše uvedené atributy. Ve své bakalářské práci představím historický vývoj Persie a imperiální strukturu Perské říše a římského raného císařství. Persie kontrolovala největší území ve starověké historii. Ani Římská říše nedosáhla za panování císaře Traiana takového rozmachu. První století existence Perské říše je zásadním momentem pro další vývoj impéria. Díky expanzivní politice, silným vůdcům a výkonné armádě dokázala ovládnout celý Blízký východ. Zároveň vytvořila imperiální strukturu, která vydržela prakticky v nezměněné podobě a přežila i pád Persie, která neodolala expanzivní politice Alexandra Makedonského.

Cílem mé práce je zmapovat vzestup periferního aktéra Přední Asie, v dominantní říši starověku. V třicetiletém období od porážky Médů dokázala Persie díky expanzivní politice ovládnout celý Blízký východ. Následně zanalyzuji zásadní složky imperiální struktury, které zajišťovaly existenci říše. Budu se soustředit především na pozici panovníka, jeho mocenské postavení a také správní členění říše. Základní aspekty imperiální struktury Persie poté porovnáám pomocí komparace se strukturou raného císařství za panování císaře Augusta. Chtěl bych poukázat na podobnosti a případné rozdíly ve strukturách těchto dvou největších impérií starověku.

Práci si rozdělím do několika částí. V první části budu pracovat s dílem *Imperial Ends* od Alexandra Motyla. Vyjmenuji etapy impéria. Popíši jeho stavbu, která je podle mého názoru nejdůležitějším aspektem, dle kterého můžeme státní celek nazývat impériem. Tuto stavbu později aplikuji na mnou analyzované aktéry. Jedním ze zásadních rysů impéria může být vzdálenost mezi jednotlivými regiony a také charakter jejich vlády nad přičleněnými oblastmi. Rozdíly mezi strukturami jednotlivých impérií mohou ovlivnit jejich stabilitu a jednotnost.

Ve čtvrté kapitole zanalyzuji historický vývoj Persie. Zaměřím se na období od vzniku Perské říše po panování Xerxa I., za jehož vlády skončila perská expanzivní politika. Níže popsaná etapa starověku je zajímavým příkladem, kdy periferní oblast Blízkého východu získala dominantní postavení a začlenila všechny státy do jedné říše. Kýros Veliký dokázal porazit Médskou říši a tím odstartovat rozmach Peršanů, který zastavila až porážka od řeckých států na začátku 5. století př. n. l.. Za třicet let své existence dokázala Persie ovládnout oblast od Bosporu přes Egypt až po povodí řeky Indus. Zároveň dokázal Dáreios I. sjednotit v té době vzpouzející se části říše a vytvořit strukturu, která pomohla následujícím nástupcům efektivně spravovat impérium. Tato struktura

byla charakteristická vytvořením úřadu satrapů, kteří dozírali na jednotlivé provincie.

V další části práce se již budu věnovat struktuře Perské říše. Základy imperiální struktury vytvořil již Kýros. Dotvořena byla nicméně až za vlády Dáreia I., který tak učinil nejspíše po potlačení velké revolty po smrti svého předchůdce Kambýsa. Tato struktura se opírala především o pozici silného panovníka. Ten byl základem centrální vlády, disponoval absolutní mocí. Jeho slovo bylo zákonem a každý se mu musel podřídít. Ovládání provincií a možných problémů s místními elitami minimalizoval vytvořením úřadu satrapů, jejichž úkolem byla kontrola satrapie a vybírání daní. Tímto krokem dokázal účinně spravovat provincie a zároveň zajistit bohatství říše.

V předposlední části se zaměřím na charakteristiku imperiální správy za vlády Augusta. Císař Augustus byl iniciátorem změny římského systému z republiky, která již nefungovala jako dříve, na císařství. Tato první etapa tzv. principátu odstartovala vrcholné období Říma. Augustus zajistil stabilitu a bohatství říše na další desetiletí. Zmíněná struktura je podobná té perské. Silný panovník disponoval takřka absolutní mocí. Zásadní roli v tomto systému, kromě armády, hrálo efektivní spravování provincií, které Augustus zreorganizoval.

V závěrečné kapitole mé práce identifikuji základní podobnosti a rozdíly imperiální struktury těchto dvou aktérů. Jak podle základní koncepce popsané Motylem, tak například podle rozdílů ve správním členění říše a ve státním zřízení.

2. Charakteristika pojmu impérium

Pojem impérium je všeobecně znám i mezi neodbornou veřejností. Pokud označíme zemi pojmem impérium, automaticky to v nás vyvolá představu ohromné oblasti s velkým množstvím obyvatel. Představíme si říši, která disponuje značnou materiální a zejména vojenskou silou. Tímto pojmem označujeme největší mocnosti historie - římské impérium, německou říši, egyptskou nebo perskou. V této oblasti bádání byl důležitým autorem Alexander Motyl, který se zabýval impériem jako politickým systémem.¹ Zmapoval vývoj impérií od jejich začátku, přes krize až po jejich konec.

Právě s jeho teorií se budu snažit pracovat a pokusím se ji v následujících odstavcích stručně popsat. Následně využiji jeho strukturální koncepci, kterou bych chtěl aplikovat na mnou sledované aktéry.

V oblasti historického výzkumu existovala vždy řada vědců, kteří se zabývali studii státních útvarů, které svou složitostí a velikostí tvořily říše či impéria. Vlastně není tak důležité, jak tento útvar nazveme. Tito historici zkoumali konkrétní impéria již od počátku historického bádání.² Starověké říše nebyly předmětem zkoumání pouze pro historiky, ale i pro archeology, antropology nebo teoretiky mezinárodních vztahů. Přesto se ve všech těchto výzkumech a pracích impériím (říším) jako samostatnému politickému systému nedostávala příliš velká pozornost. V posledních desetiletích 20. století bylo publikováno pouze několik knih a článků o impériu jako politickém systému (Motyl 2001: 1-2).

¹ Alexander J. Motyl (1953) je jedním z předních politických vědců, zabývajících se vývojem a konceptem impéria.

² Známým historikem byl například Edward Gibbon (1773-1794) autor knihy *Úpadek a pád římské říše* (Motyl 2001: 1).

Tento přístup vědeckého bádání pozměnil například i Michael Doyle.³ Ten se ve svém díle také pozastavuje nad pramalým zájmem zkoumat tento politický subjekt v nedávné historii. Jeho teorie se zakládá na podobných aspektech. Jde o vztah mezi centrem (jádre) a periferií. Stejně jako u Motyla zde centrum dominuje periferii ve všech ohledech. Centrální politika utváří tu provinční. Provinční elity se musejí podřítit centrální vládě. Ta disponuje ekonomickou a především vojenskou silou. Jedná se o sílu a dominanci centra nad slabostí periferie (Doyle 1986: 11-12).

Motyl dále zmiňuje i koncepční problém. Impérium je těžko definovatelný pojem. Z tohoto důvodu je nelehké jej popsat. Akademici charakterizují impérium jako politicky centralizované uskupení s vysokým počtem národních etnik (Motyl 2001: 2).

Podle Motyla má impérium ještě několik dalších problémů, které zapříčiňují opomíjení tohoto pojmu a dělají jej obtížně zpracovatelným. Jeden z problémů souvisí s hybridní povahou říší. Říše jako politický subjekt působí současně na dvou úrovních politické sféry. Jako mezinárodní aktér a i jako strukturovaný politický systém s centrem a periferiemi. To dokazuje složitost, se kterou se musejí mezinárodní teoretici, historici a další badatelé potýkat. Další komplikace můžeme nalézt také v historickém a politickém úhlu pohledu. Z historického hlediska vymizela poslední velká impéria s koncem 2. světové války. Ta ukončila život starých impérií, která trvala několik staletí. Příkladem může být impérium britské, holandské nebo portugalské (Motyl 2001: 2-3).

S nástupem dekolonizace udávaly směr politického bádání a publikování spíše problémy spojené s otázkou politického rozvoje, legitimacy nebo participace obyvatel na politických rozhodnutích. Nezbylo příliš místa pro zabývání se charakteristikou a vývojem říší jako

³ Roku 1986 publikoval knihu *Empires*.

politických aktérů. Nepomáhala tomu ani politická situace (Motyl 2001: 4). V době studené války se lidé nezabývali impériem, neboť tento pojem byl často zmiňován v souvislosti se Sovětským svazem.⁴

2.1 Koncepce impéria

Alexander Motyl pracuje ve své koncepci a charakteristice impéria i s modely a názory jiných autorů. Za mnoho vděčí Johanu Galtungovi, na jehož modelu částečně založil i svou teorii.⁵ Právě jeho „*structural theory of imperialism*“ dala základ Motylově koncepci. Motyl charakterizuje imperialismus jako politiku, součást *policy*. Na rozdíl od politických vztahů, které představují občanský řád, *polity* (Motyl 2001: 12).

Galtung imperialismus vysvětluje jako politický vztah mezi „*center nation*“ a „*periphery nation*“. Mezi těmito celky může panovat soulad zájmů, nesoulad zájmů nebo dokonce střet zájmů. Určitou roli v tom hraje dominance centra. V centrální oblasti sídlí vláda. Má kontrolu nad vším, čili i nad periferiemi. Toto může v některých ohledech vést k napětí mezi centrem a periférií (Galtung 1971: 83).

Motyl ve své knize vytvořil systém vývojových stádií. Samotné impérium prochází několika fázemi. V průběhu existence říše dochází nejprve k jejímu úpadku, který může naznačovat oslabování centrální vlády (Motyl 2001: 4). Faktory, které způsobí úpadek, mohou být jakékoli. Může jít o faktory politického nebo ekonomického rázu. Postupné oslabování impéria může později vést dokonce ke kolapsu. Kolapsem ovšem impérium ještě nekončí. V této fázi může docházet k částečnému oživení (Motyl 2001: 13).

Při popisu impéria se Motyl zabývá také kontinuitou (spojitostí) impéria a formalitou vlády. Jeho celková charakterizace impéria obsahuje

⁴ Ronald Reagan použil označení „impérium zla“ o SSSR (Motyl 2001: 3).

⁵ Johan Galtung je významný norský vědec. Autor například *A structural theory of imperialism* (Galtung Institute 2014).

několik bodů (Motyl 2001: 4). Definuje impérium jako hierarchicky organizovaný politický systém s životně důležitým centrem (jádrem), na které jsou napojeny periferie. Centrum a elity zde působící dominují nad periferiemi a jejich elitami. Periferie slouží jako důležití zprostředkovatelé informací pro centrum impéria (Motyl 2001: 25).

Komunikační kanály spojují periferie s centrem, ale nepropojují periferie mezi sebou. Vše se podřizuje silnému centru. Žádné kontakty a vztahy nemůžou fungovat mezi periferiemi navzájem, pokud jim je nezprostředkuje centrum. Pokud by došlo k propojení periferií mezi sebou, mohlo by to znamenat určité ohrožení centrální vlády. Zejména v případě spojení významných provincií. Toky informací, ale i silnice nebo říční doprava hrají nesmírně důležitou roli ve vztazích mezi centry a periferiemi, bez kterých impérium nemůže existovat (Doyle 1986: 36-37; Motyl 2001: 17).

V tomto uspořádání proudí toky informací z periferií do centra a nazpět. Interakce mezi centrem a periferií je vertikální, ale mezi periferiemi navzájem chybí. Centrální elity mají moc nad obrannou politikou, kontrolují armádu, regulují ekonomiku, přerozdělují finance, zpracovávají informace, které pak předávají i okrajovým oblastem, tvoří legislativu nebo dohlížejí na hranice země. Elity v perifériích pak realizují tyto rozkazy. Tak tomu bylo i v případě Perské říše nebo starověkého Říma. Tímto se tyto vztahy mezi centrem a periferií liší od dnešních centrálních elit a regionálních elit. Dnes mezi nimi panuje rovnost (Motyl 2001: 13).

Jednou z charakteristik struktury vztahu mezi centrem a periferiemi je jejich geografická vzdálenost. Impérium je pevně propojené v případě, že se všechny jeho části nacházejí u sebe a vzájemně spolu sousedí. To je případ i Perské říše. Nespojená impéria jsou volně uspořádána a často

disponují nějakým zámořským územím. V tomto případě můžeme mluvit o římském, španělském, či britském impériu (Motyl 2001: 4-5).

Vláda v těchto říších je formální či neformální. Záleží na vztazích mezi elitami v centru a v perifériích. Pokud centrum jasně dominuje nad periferiemi a neustále se vměšuje do jejich politického i hospodářského života, jedná se o formální vládu. Pokud tento vliv není příliš velký, jedná se o neformální vládu.

Úpadek impéria nastává v případě, když centrum ztrácí dominanci nad periférií nebo dochází k poklesu centrální moci obecně. Říši může narušit i vznik nové periferie uvnitř stávajícího systému. Tento úpadek bývá často doprovázen válečnými konflikty, které vznikají uvnitř samotného státního celku nebo se sousedními státy (Motyl 2001: 19).

Mnohem závažnějším problémem, který může uspíšit kolaps impéria, může být ztráta nějaké části státu nebo samotné periferní oblasti. Problém se zvětšuje, pokud byla tato oblast význačně důležitá pro fungování celého systému (Motyl 2001: 40). Muselo by se jednat o zásadní oblasti s hospodářským nebo i vojenským potenciálem, například výživné nížiny u říčních toků, které zásobují centrum potravinami, ale i určité hraniční oblasti a města, která plní funkci obranného valu celé říše před nepřáteli.

Jak se ukázalo v případě Římské i Perské říše, nemusí znamenat ztráta provincie významný problém. V případě těchto dvou aktérů musíme zmínit, že jejich rozloha byla na poměry starověku ohromná. Například Perská říše přišla na přelomu 5. a 4. st. př. n. l. o Egypt. Provincii, která byla významným regionem říše. Především v oblasti mezinárodního obchodu a ekonomiky impéria. Přesto to neznamenal kolaps daných impérií. A to i z toho důvodu, že takto významných regionů ovládala centra několik.

Kolaps nastává ve chvíli, pokud dojde k rychlému a úplnému zhroucení říše. Náhlý kolaps znamená rozpad zavedené hierarchie. Jde o zhroucení základní struktury. Jak udává Motyl, nastává „rozpad základní jaderné struktury impéria“. Po tomto okamžiku je zhroucení nastaveného politického systému de facto nevyhnutelné. Ovšem může nastat i obnovení impéria nebo tzv. „reimperializace“. Dochází znovu ke konstituování základní vládní struktury říše mezi bývalým centrem a všemi nebo pouze některými bývalými periferiemi (Motyl 2001: 41-42). Přesto, jako u většiny konceptů a teorií, nemáme jasné hranice, které by oddělovaly zcela stoprocentně tyto charakteristické znaky. Nedokážeme jasně oddělit formální a neformální vlády nebo kontinuitu od diskontinuity. Hranice pro tyto charakteristiky si musíme dotvořit sami (Motyl 2001: 45).

Tento koncept nemá jasně charakterizovat nebo škatulkovat impéria, neboť také není bezchybný. Má pouze pomoci s popisem jejich určitých stádií a pomoci nám ukázat etapy impéria, které nesměřovaly vždy k lepšímu vývoji. Žádné impérium v historii se nevyhnulo úpadku anebo dokonce kolapsu. Některé zažily i podle Motyla „znovuobrození“ čili oživení, ale netýkalo se to všech. Příkladem může být starověký Řím, který si prošel několika politickými, ale i ekonomickými, či sociálními problémy. Přesto dokázal existovat po více než pět století jako dominantní aktér Středomoří. Vystřídal politické systémy od královské monarchie, přes republiku a zpátky k monarchii, čímž dokázal „reimperializovat“ říši.

2.1.1 Stavba a stabilita

Pokud chceme něco nazývat impériem, tak bychom měli vědět, co impérium je a co není. Motyl to popisuje na vztahu a členění centra a periferie. Udává zde i definici Bruce Parrotta, který definuje impérium jako „dominantní správu společnosti, která disponuje suverenitou nad dvěma, či více podřízenými společnostmi, které se koncentrují v určitých

oblastech nebo domovinách uvnitř říše.“ Nejedná se tedy o impérium, pokud centrum nemá nadvládu a nespravuje alespoň dvě periferie. Pokud centrum ovládá alespoň dvě jiné územní jednotky, tak můžeme mluvit o systému impéria.⁶ Tento aspekt tvoří hranici pro vymezení impéria jako centrálně strukturovaného politického systému (Motyl 2001:16).

Ačkoliv všechny imperiální systémy vymezujeme, zejména co se týče struktur, určitými charakteristickými znaky, až které nám pomáhají zahrnovat systémy bez ohledu na dobu nebo místo ve kterých existovaly, tak nemůžeme všechna impéria rozdělit podle stejných typů. Každé impérium se vyvíjelo jinak a jejich vývoj nemusely ovlivňovat stejné okolnosti jako u jiných říší (Motyl 2001: 18). Proto je nejzákladnějším dělením imperiálního politického systému dělení na základě struktury. Prvním rozdílem může být vzdálenost centra od periférií. Za druhého dělitele můžeme považovat počet periférií, resp. kolik vztahů produkuje centrum s periferiemi, přičemž minimální počet je dva.

Právě podle tohoto klíče rozlišujeme kontinuitu a diskontinuitu. Možná se jedná o klíčový bod pro stabilitu impéria. Pokud má impérium několik periférií blízko u sebe, tak se jedná podle Motyla o kontinuální impéria. Na druhé straně s delšími vzdálenostmi a vícero periferiemi se jedná o diskontinuální impérium. V zásadě první případ platí pro kontinentální říše, jejichž územní celky jsou blízko u sebe sousedící. Samozřejmě s rostoucí velikostí může být i tato říše opakem (Motyl 2001: 27-28). Diskontinuální říše disponují nejčastěji nějakými zámořskými provinciemi (britské, francouzské impérium). Posledním příkladem může být tzv. hybridní struktura, kdy některé celky jsou pevně spojené s centrem a některé jsou například na druhé straně planety. Příkladem byla Třetí říše (Motyl 2001: 19-20).

⁶ Příloha č. 1

Podle Motyla je zásadním úkolem impéria udržení jeho stability. Což je celkem obtížné vzhledem k jeho rozloze. Zaprvé stabilitě napomáhají efektivní mechanismy centra distribuovat zdroje po celé říši a zajišťovat její ochranu. Pohyb zboží nebo i lidí mezi centrem a periferiemi umožňuje ovládat centrálním elitám celou říši. Toto dále umožňuje posílat prostředky z bohatších částí do těch chudších a naopak obohacovat i hlavní město výdobytky periférií (Motyl 2001: 63-64). Tato koncepce platí v případě, že vládcové nejsou příliš hamižní. Další vlastností říše je možnost společné obrany proti případným nepřátelům.

Stejně jako centrum rozesílá zboží, může bez problému přesouvat vojska tam, kde je potřeba se bránit. Toto je velice účinné v případě kontinuálního impéria, které nemusí překonávat velké vzdálenosti. Nicméně ani toto nezajišťuje impériu dlouhověkost (Motyl 2001: 22-24).

Za druhé tato struktura centra a periferie podporuje dominanci centra, která je akceptovatelná periferiemi. Centrum disponuje větším bohatstvím, než kterákoliv jiná periferní oblast. Periferie mohly pozměnit dominanci pouze v případě, pokud by se spojily, což bylo téměř nemožné, neboť spolu komunikovaly pouze díky propojení přes centrum. Zároveň jsou periferie přispěvateli a příjemci, což je staví do konkurenční situace. Bohatství jim přinášely kontakty s centrem a ne s ostatními periferiemi. Navíc byly tyto obchody výhodné i pro ně samotné. Díky čemuž se periferní oblasti modernizovaly. Tyto aspekty zvyšovaly pozici a stabilitu moci centra nad periferiemi (Motyl 2001: 22-24).

Motyl zmiňuje, že konec impéria nastává především v případě, když periferie začnou komunikovat mezi sebou nebo s oblastmi, které nejsou periferiemi. Dokud se tak nestává, tak imperiální struktura stále existuje (Motyl 2001: 22).

Podle výše uvedené definice můžeme konstatovat, že Perská říše byla impériem. Stejně jako Římská říše. Jednalo se o centrální strukturu,

kde centrum plně dominovalo nad ostatními provinciemi. Peršané a Římané disponovali suverenitou nad více než dvěma regiony. Oba národy dokázali centrálně ovládat rozlehlá území díky efektivnímu správnímu členění, úřednickému aparátu a především výkonné a početné armádě.

3. Starověké říše

Ve starověku, a to především v oblasti Mezopotámie, můžeme pozorovat vývoj a střídání velkého množství rozdílných státních útvarů. Od prvních společenství vzniklých během neolitické kultury, přes první městské státy, až po první teritoriální státy této oblasti. Od 3. tisíciletí př. n. l. se začaly tvořit první městské státy na povodí řeky Eurfratu a Tigridu (Danielisová 2012: 153-154). Právě tento jev můžeme považovat jako začátek politického vývoje státních celků na Blízkém východě. Nezávislé městské státy byly charakteristickým rysem mezopotamské oblasti od 3. tisíciletí př. n. l. až do 1. tisíciletí př. n. l..

V tomto období spatřujeme určité jednotící tendence k vytvoření centralistického státu nebo dokonce říše. Nicméně nikdo nebyl tak úspěšný, aby dokázal celé území spravovat, sjednotit a dokonce mu vládnout alespoň 200 let. Až do 10. století př. n. l. neexistovalo žádné impérium ve starověkém mezinárodním systému, které by se podobalo například tomu perskému.

Důležitým krokem k vytvoření prvního mezinárodního systému bylo zakládání nových státních celků. Především městských států a později říší. Tyto celky se stávaly rozlehlejšími a dokázaly tvořit jak vnitřní, tak i vnější politickou strukturu. Díky čemuž docházelo k častějším kontaktům mezi jednotlivými aktéry (Buzzan – Little 2000: 216).

Nejprve je nutné poznamenat, že mluvíme o mezinárodním systému, který se nedá srovnávat s dnešním globálním systémem. Podle Buzzana a Littla byl starověk určitou koncentrací systémů, které existovaly ve stejné době, ale v rozdílných oblastech. Částečné propojenosti mezi aktéry systému pomáhaly především technologické pokroky v oblasti komunikace a přepravy. Mezinárodní systém ale stále zůstával značně omezen. Komunikace a kontakt probíhal především mezi sousedními aktéry. Aktér na úplném okraji starověkého systému se mohl spojit například s Persií prostřednictvím jiného aktéra, který s Persií nesousedil (Buzzan – Little 2000: 239).

Mezi aktéry mezinárodního systému dochází k procesům, které pomáhají vytvářet strukturu systému. Struktura většinou vzniká kombinací několika primárních způsobů jednání. Mezi ně řadíme válečný konflikt, diplomacii, obchod nebo změny životního prostředí. Procesy dále mohou být například konfliktního rázu nebo rázu kooperativního (Buzzan – Little 2000: 216). Jedním ze základních nástrojů při rozšiřování imperiální moci, v případě Persie i Říma, bylo používání vojenské síly.

Za první dominantní říši, která dokázala ovládnout oblast celé Mezopotámie, dokonce i některých sousedních oblastí a vytvořit tak první imperiální strukturu, můžeme považovat Asyrskou říši, přesněji řečeno Novoasyrskou říši⁷. Novoasyrská říše se stala první úspěšnou velmocí starověku v oblasti Mezopotámie. Největší rozmach zažila v 8. a 7. st. př. n. l., kdy ovládala celou oblast Mezopotámie a dokonce i Syropalestinu.⁸ Na konci 7. st. př. n. l. skončila její existence pod útokem Babylonie a Médské říše (Danielisová 2012: 170-171).

Během celého starověkého období neexistovala v této oblasti říše, která by se svojí strukturou a velikostí mohla rovnat nebo alespoň přiblížit

⁷ Novoasyrská říše (934 – 609 př. n. l.).

⁸ Příloha č. 2

Perské říši. Přesněji Perské říši za vlády Achaimenovců.⁹ Ani Novoasyrská říše nedosahovala její velikosti. Achaimenovská dynastie dominovala této oblasti po dobu více než dvou set let. A to i navzdory tomu, že Peršané nepocházejí z mezopotamské oblasti, ale z jihozápadního Íránu. Společně s Egyptem to byly právě státy z Mezopotámie, které dominovaly v předcházejícím období této oblasti. Politická struktura, vojenské úspěchy a bohatství vytvořilo z Perské říše, nejúspěšnějšího aktéra, který kdy ve starověku vznikl na území dnešního Íránu nebo Iráku. Rozlohou a délkou trvání se k Perské říši přiblížila až Římská říše.

V následujících kapitolách popíši historický a politický vývoj Perské říše a zaměřím se na důležité události, které ovlivnily existenci a budoucí vývoj Persie. Období od Kýra Velikého po Xerxa I. je podle mě klíčové pro existenci impéria. Peršané vojensky získali ohromné území a zároveň vytvořily strukturu, která zajistila přežití impéria i po jejich smrti.

Posléze zanalyzuji určité prvky jejich impéria, které tvořily základní strukturu jejich státu. Složky impéria, které dopomáhaly Peršanům v udržení pospolitosti tak rozsáhlé a zároveň různorodé říše. Zároveň jim pomáhaly účinně potírat jakýkoliv odpor. Zaměřím se především na osobu krále a postavení jeho satrapů, strukturu správního systému Perské říše a jeho rozdělení do satrapií. Neopomenu zmínit ani základní kámen jakékoli starověké říše, a to armádu, která hrála v tvorbě a existenci impéria zásadní roli. Následně popíši i imperiální strukturu Říma během raného císařství, kdy se stal dominantním aktérem starověku pro následující století.

⁹ Achaimenés, bájný předek, ke kterému odkazovali svůj původ všichni perští králové (Nardo 2007: 15).

4. Perská expanzivní politika

Délka trvání Perské říše byla více než 200 let. Za tu dobu se stala dominantním aktérem Přední Asie a vlastně i Středomoří. Impérium Achaimenovců se rozprostíralo od řeky Indus až po Anatolii, přičemž centrum říše bylo na území dnešního Íránu. Perská říše dokázala celkem efektivně spravovat celé impérium pomocí struktury vytvořené během vlády Dáreia I. na přelomu 6. a 5. st. př. n. l.. V následující kapitole popíši dle mého názoru zásadní období v utváření Perské říše a její imperiální struktury. Peršané dokázali během třiceti let ovládnout celou Přední Asii a začlenit do své říše všechny významné územní celky a stát se tak jediným aktérem Přední Asie.¹⁰

Prvním obdobím bude samotný zrod tohoto impéria. Od prvopočátků perského státu v čele s Kýrem Velikým¹¹ až po jeho následníka Kambýsa. Během této etapy se zrodila expanzivní politika Persie, zřejmě první tvorba struktury impéria a ustavila se důležitá role perské armády. Na začátku své existence se střetli Peršané se všemi hlavními státy Přední Asie, s Médskou říší, Lýdií, Babylónií i Egyptem. Zajímavým ukazatelem je, že de facto většinu svého pozdějšího území získala Persie již v prvních desetiletích své existence, za panování prvních králů Achaimenovské dynastie.

Druhé období náleží králi Dáreiovi I. a Xerxovi I., kteří vládli říši v době jejího největšího rozmachu. Zároveň byli ústředními postavami Řecko-perských válek. Tato událost byla důležitým faktorem ve starověkém mezinárodním systému a vlastně znamenala „konec“ mocenské expanze perského impéria. Střetli se aktéři rozdílných kultur i rozdílných politických systémů. Řecko-perskými válkami skončila perská snaha o rozšiřování říše a až do konce své existence zůstala prakticky

¹⁰ Příloha č. 3

¹¹ Kýros II. nebo také Kýros Veliký.

neměnná.¹² Zároveň došlo k modernizování imperiální správy a posílení centrální moci.

4.1 Vytvoření říše a mocenská expanze

Jedinečnost Perské říše můžeme zpozorovat již při zkoumání její historie. Před vznikem samotné říše a kralování Kýra Velikého,¹³ nevíme o Persii téměř nic (Kuhrt 2007: 45). Zmínky se objevují pouze v některých asyrských pramenech, ve kterých se hovoří o Persii či Médii.¹⁴ Bohužel většina zdrojů o Perské říši pochází především spíše ze sousedních států (Asýrie, Babylónie atd.). Základní indicie, které nám mohou alespoň něco prozradit o Persii, pocházejí zejména z archeologických nálezů.¹⁵ Problém se zdroji provází celou historií Perské říše. Máme velmi málo pramenů o fungování či struktuře impéria. Jedněmi z hlavních zdrojů, s kterými se dá pracovat, jsou například nápisy v královských palácích nebo díla řeckých autorů.¹⁶ Ovšem tyto zdroje nemůžeme považovat za stoprocentně relevantní, zejména vzhledem k psaní děl z řeckého pohledu (Cutler Young 2008b: 6; Wiesehöfer 2001: 8-9).

Z tohoto hlediska je historie Persie zajímavým příkladem, kdy o perské historii před vznikem samotné říše nevíme prakticky nic a registrujeme tohoto aktéra, až když se pomalu stává dominantní postavou v dané oblasti. Čímž vlastně potvrzujeme, že před příchodem Kýra Velikého nehrála Persie nijak zásadní roli na území Přední Asie (Klíma 1977: 44). Velmi málo zdrojů máme například o době v druhé polovině 5. a první polovině 4. st. př. n. l.. Zároveň existují určité etapy během vlády

¹² Výjimku tvořila například nezávislost Egypta, kterou získal za vlády Artaxerxa II.. Trvala přibližně 60 let a poté spadala opět pod perskou správu (Van de Mieroop 2010: 284).

¹³ Období panování (559 – 530 př. n. l.).

¹⁴ Dva hlavní starověcí aktéři, kteří existovali na území dnešního západního Íránu (Klíma 1977: 33).

¹⁵ Otakar Klíma i Amelie Kuhrt upozorňují na nedostatek zdrojů z období před existencí Perské říše, tedy z doby před 6. st. př. n. l. (Klíma 1977: 36; Kuhrt 2007: 45).

¹⁶ Především Herodotos a Xenofón.

Kýra Velikého, o kterých nic nevíme a můžeme pouze předpokládat, co se v té době událo.

Prvním krokem k vytvoření mocného impéria bylo podrobení si národů, které sousedily s Persií. Před vznikem Perské říše byla politicky významnější Médská říše.¹⁷ V té době byli perští králové zřejmě vazaly Médů. Toto postavení zaujímal i Kýros Veliký během panování Astyaga (Kuhrt 2007: 48-49).¹⁸ Médská říše byla v té době po porážce Novoasyrské říše jedním z hlavních aktérů v oblasti Přední Asie. Ale bližší informace o podrobnostech vztahu mezi Médy a Peršany opět chybí (Buchanan Gray 1930: 4-5). Jisté je, že v roce 550 př. n. l., tedy 9 let od Kýrovi korunovace poráží Persie Médskou říši. Získává nejen západní Írán, ale celou oblast Médské říše, a to až po východní Turecko. Tento moment bych označil jako začátek Perské říše a její budoucí expanze (Briant 2002: 31-32).

Od tohoto období až do roku 490 př. n. l. se Persie územně rozrůstá. Porážkou Médů připadla Persii velká území, která se stala součástí nově vznikajícího impéria. Persie najednou sousedila se silnými aktéry, kterými byli Babylonie a Lýdie.

4.1.1 Pokračování územního rozmachu

Porážkou Médské říše získala Persie území, které zřejmě zahrnovalo severní Mezopotámii a dokonce sahalo až k Anatolii. Zde se nacházela také Lýdie,¹⁹ se kterou nyní Persie sousedila. Střet těchto dvou aktérů proběhl roku 547 př. n. l., kdy lýdský král Kroisos napadl Kýra Velikého. Kýros Veliký však dokázal v Kappadokii²⁰ Kroisa porazit. A

¹⁷ Médská říše, jejíž hlavní město Ekbatana se nacházelo v severozápadním Íránu. Byla hlavním aktérem, který pomohl ukončit existenci Novoasyrské říše. Roku 612 př. n. l. dobyla společně s Babylónií město Ninive a tím zásadně přispěla ke konci tohoto impéria (Kuhrt 2007: 39-40; Wiesehofer 2001: 1-2).

¹⁸ Poslední král Médské říše.

¹⁹ Lýdský stát se nacházel v dnešním západním Turecku (Wiesehofer 2001: 1-2).

²⁰ Dnešní Turecko.

následně došel až do Sard, hlavního města Lýdie. Porážkou Kroisa přiřčil Lýdii k Perské říši a dosáhl tak Egejského moře (Buchanan Gray 1930: 9-10; Klíma 1977: 39). Po přiřčení tohoto území můžeme registrovat první charakteristický rys perského impéria. Kýros zde zřejmě ustanovil místodržícího a správu nad pokladnicí svěřil Paktyiovi, který byl místním občanem a nebyl etnickým Peršanem. Kýrovo počínání ukazuje na velice důmyslnou vnitřní politiku. Král chtěl zřejmě tímto krokem, kdy vlastně ponechal finance v rukou podrobeného národa, získat jeho loajalitu (Cutler Young 2008b: 35). Paktyas sice později stál v čele revolty vůči perské nadvládě, ale Kýrova důvěra v místní elity značila velkou toleranci.

Tato politika je typická pro Perskou říši a můžeme ji reflektovat po celou dobu trvání impéria. Začlenění Lýdie znamenalo pro Persii nejen podrobení dalšího aktéra Přední Asie, ale především první kontakt s řeckými městy na tureckém pobřeží. V tento okamžik sahala Perská říše od západního Íránu až k Egejskému moři. V takto přetvořeném systému Přední Asie získala dominantní postavení Kýrova říše. Nezávislémi aktéry stále zůstávaly významné státy dřívějších staletí, egyptská říše a Babylonie (Cutler Young 2008b: 35-36; Wiesehöfer 2001: 42).

V následujícím sedmiletém mezidobí nemáme žádné zprávy či informace o Kýrovi a jeho aktivitách. Můžeme pouze předpokládat, co se v této době událo v Perské říši. Většina autorů se kloní k názoru, že Kýros bojoval na východním území říše. Zřejmě dobýval území ve východním Íránu a Střední Asii (Buchanan Gray 1930: 11-12). S jistotou víme, že v roce 540 př. n. l. vypukl střet s Babylonií. V případě konfliktu s Babylonií používali Peršané i propagandu, aby pomohli zdiskreditovat postavení babylonského krále Nabonida.²¹ Ten neprojevoval náklonnost k božstvu Marduka, a to uškodilo pozitivnímu vnímání jeho osoby. Kýros

²¹ (555 – 539 př. n. l.).

prokazoval svoje právo vládnout Babylonu pomocí náboženské politiky. Svou legitimitu údajně získal od babylonských bohů, přesněji boha Marduka a zároveň i od židovského boha Jahveho. Podle těchto pramenů byl Kýros vybrán Mardukem, aby osvobodil Babylón od krále Nabonida a také aby osvobodil židovský lid (Cutler Young 2008b: 37; Klíma 1977: 40-41).²²

Můžeme reflektovat několik faktorů, které stály proti králi Nabonidovi a tím možná pomáhaly posilovat dobré povědomí o Peršanech mezi Babyloňany. Prvním faktorem to mohl být samotný původ krále. Novobabylonská dynastie byla tvořena úplně jiným etnikem, a to Chaldejci.²³ Zároveň Nabonid nesídlil během panování v Babylonu, ale ve městě Teima (Buchanan Gray 1930: 10-11).

Avšak možná daleko nejdůležitější faktorem byla náboženská otázka, která byla hlavním problémem během Nabonidovy vlády. Babylon byl tradičně baštou boha Marduka. Jeho kult nechal Nabonid zničit, neboť sám uctíval boha Sína. Nechal odstěhovat tradiční sochy božstev a nahradil je novými, rušil tradiční náboženské slavnosti a zároveň budoval novému božstvu chrámy. Těmito kroky měnil zažité náboženské rituály Babylonie (Klíma 1977: 41).

Toto byl možná zásadní problém Nabonidovi vlády, který pravděpodobně způsobil určitou neloajalitu u obyvatelstva. Roku 539 př. n. l. ovládla Persie Babylonii. Hlavní město Babylon bylo ovládnuto dokonce bez boje. Po získání Babylonu ovládl Kýros celou Mezopotámii, Sýrii i Palestinu. Po přičlenění Babylonu se zprávy o Kýrovi opět vytrácejí. Kýros Veliký zemřel devět let poté, co se zmocnil Babylonu. Podle

²² Nabukadnezar II. (604 - 562) roku 586 př. n. l. dobyl Jeruzalém, vypálil chrám a deportoval židovskou elitu do Babylonu. Tzv. Babylonské zajetí (Nardo 2007: 203).

²³ Chaldejci vládli v Babylonii mezi lety 626 – 539 př. n. l., do jižní Mezopotámie přišli někdy na začátku prvního tisíciletí př. n. l. (Nardo 2007:70).

Hérodota padl na východě při boji s kočovnými kmeny (Kuhrt 2007: 85-86; Wiesehofer 2001: 49).

4.1.2 Přičlenění Egypta a problém s nástupnictvím

Po Kýrově smrti se dostává na trůn jeho nejstarší syn Kambýses.²⁴ Za panování Kýra Velikého byl korunním princem Persie a dokonce králem Babylonu. Podobně jako v případě předchozího krále, máme i o tomto panovníkovi a jeho vládě velmi málo pramenů (Buchanan Gray 1930: 15). Je potřeba se zmínit o jedné zásadní události, která rozšířila perské impérium. Kambýses roku 525 př. n. l. po vyhrané bitvě u Pelusia připojil k Perské říši Egypt (Briant 2002: 51). V Egyptě setrval zřejmě tři roky a dokázal dobýt ještě Libyi a severní Núbii. Zároveň pokračoval v zavedené perské politice. Prohlásil se legitimním faraónem a pokračoval v tolerantní politice, kterou zavedl jeho otec. Podporoval egyptské náboženství a tím nezasahoval příliš do fungování sociální a politické kultury Egypta. Kambýses zemřel v roce 522 př. n. l. během cesty do Babylonu, kde chtěl potlačit vzpouru. Ovšem přesné podrobnosti o tom jak zemřel neznáme. Tato informace se ve všech zdrojích prakticky liší (Cutler Young 2008b: 51-52).

V roce Kambýsovy smrti se chopil trůnu jistý Bardija.²⁵ Nevydržel na trůně ani rok a jeho pravá totožnost není dodnes objasněna. Bardija, ať už to byl kdokoli, mohl využít nenadálé politické situace, kdy bylo impérium bez krále. Kambýses neměl potomka, který by mohl nastoupit na trůn. Tohoto faktu zřejmě Bardija využil. Nakonec byl zavražděn určitým „spolkem sedmi mužů“, v jehož čele stál Dáreios I., který byl také z rodu Achaimenovců. I ostatní členové byli významní perští aristokraté (Buchanan Gray 1930: 173-175).

²⁴ (530 – 522 př. n. l.).

²⁵ Nevíme, zdali to byl opravdu Kambýsův bratr či jak tvrdil Dáreios I. mág Gaumata, který se za něho pouze vydával (Klíma 1977: 46-47).

V otázce nástupu na trůn Dáreia I. musíme nejdříve přiblížit dvě možnosti, které mohou reálně vysvětlit postavu Bardiji. Logické se zdají dvě možnosti. Buďto byl Bardija opravdu podvodník a tedy mág Gaumáta, jak uvádí Dáreios.²⁶ V tom případě neměl právo na perský trůn a perská šlechta udělala logickou věc, aby se znovu chopila moci.

Ovšem je zde také možnost, že Bardija byl opravdu pravý král a Kambýsův bratr. Pokud tomu tak bylo, tak Dáreios zavraždil legitimního nástupce a později si Gaumátu vymyslel, aby ospravedlnil své jednání. Každopádně Gaumátu / Bardiju zabil a následně se stal králem impéria (Briant 2002: 7).

Tato první etapa historie Perské říše je podle mého názoru zcela určující. I když impérium dosáhlo největší rozmachu za panování krále Dáreia I., tak můžeme spatřit strukturu impéria již v tomto období. Navíc si Persie podrobila všechny významné aktéry, které v dané oblasti a v daném období existovali. Především Kýros Veliký byl zásadní postavou ve tvorbě impéria, které vydrželo až do poloviny 4. století př. n. l. (Buchanan Gray 1930: 13). V této fázi ovládla Persie prakticky veškerá území, která kdy dokázala spravovat. Pouze s výjimkou oblastí v Evropě nebo území v Indii, která získal později právě Dáreios.

Během vlády Kýra Velikého reflektujeme zásadní charakteristiky říše, které stály za dlouhověkostí a postavením Persie, jako dominantního aktéra Přední Asie. Mezi ně můžeme zařadit tolerantní politiku, která přispěla k sblížení mnohonárodnostní říše, dále zřejmě výborné taktické a politické dovednosti perských panovníků, a to především Kýra a Dáreia. V neposlední řadě je nutno dodat, že Peršané ovládli za přibližně dvacet pět let všechny významné státy Přední Asie. Takové rychlé expanze by pravděpodobně nedosáhli bez vynikající a zřejmě i dosti početné armády.

²⁶ Bísutúnský Dáreiovův nápis (Van De Mieroop 2010: 283).

Bezpochyby využili rovněž vzniklého vakua po zhroucení Novoasyrské říše, kdy neexistoval dominantní aktér.

4.2 Vrchol Perské říše, největší územní rozmach

Jak jsem již zmínil výše, období panování Dáreia I.²⁷ a jeho nástupce je charakteristické několika zásadními milníky. Perská říše dosáhla svého maxima, co se týče rozlohy území. Během této etapy bylo impérium plně centralizované a strukturované do satrapií, ve kterých vydrželo až do konce říše. Přelomem se stal konflikt s řeckými městy na přelomu 6. a 5. století př. n. l., který vedl k vypuknutí Řecko-perských válek, které ukončily územní expanzi Perské říše. Dáreios I. se zároveň musel vypořádat i s určitými vnitřními problémy.

Dáreios I. se stal králem poté, co se Peršané zbavili Bardiji. Byl z rodiny královské dynastie a dá se předpokládat, že měl pod svou kontrolou i perskou armádu. Každé úmrtí krále však určitým způsobem ovlivňuje politickou situaci ve státě. Musíme k tomu ještě přidat nejasnosti ohledně nástupnictví a vyvstanou určité tendence ve snaze získat moc či spíše nezávislost některých územních celků impéria. Tento problém se znásobí v případě, kdy se jedná o velkou říši složenou z mnoha národů a lidí různých vyznání (Cutler Young 2008a: 58).

Dáreios I. se musel vypořádat s velkou revoltou v Perské říši. V roce 522 př. n. l. musel potlačit nespočet vzpour. Některé vypukly na stejném území několikrát. Babylonie, Médie, Arménie nebo dokonce i Persie byly provincie, satrapy, ve kterých nepokoje probíhaly. V tehdejší politické situaci, chtěli určití vůdci, resp. králové, za které se prohlašovali, využít určitou slabost a chaos v Persii k získání vlastní nezávislosti. Jejich vlastní velkou slabinou bylo, že se zřejmě nedokázali účinně spojit v boji proti centrální vládě. Po tomto prvním velice hektickém roce nedošlo již

²⁷ (522 – 486 př. n. l.).

za vlády Dáreia I. k dalším velkým nepokojům (Cutler Young 2008a: 63-64; Kuhrt 2007: 181-183).

Roku 521 př. n. l. Dáreios definitivně utlumil jakékoli pokusy o narušení centrální moci Perské říše a autority jeho postavení. Revolta trvala přibližně rok. Když vezmeme v úvahu, jak rozlehlá říše byla a jak rychle byly vzpoury potlačeny, lépe si představíme opravdovou moc a sílu Dáreia I.. Na potlačení vzpour prakticky po celé říši bylo zapotřebí velké armády, která byla pravděpodobně plně loajální králi (Klíma 2007: 60; Kuhrt 2007: 183).

Zmíněné události zároveň ukazují výborné dovednosti a vlastnosti samotného krále v oblasti vojenské strategie a i v oblasti centrální vlády. Potlačení a zvládnutí těchto vnitřních problémů znamenalo znovu nastolení zkonsolidované silné Perské říše, vybudované za Kýra Velikého. Dáreios tak zastavil možný konec Perské říše a rozpad na dřívější státní jednotky, které zde existovaly na začátku 6. století př. n. l. Vytvořil impérium, které spojovala loajalita k trůnu, namísto ke své rodné zemi, či satrapii (Cutler Young 2008a: 62-63).

4.2.1 Pokračování perské expanze

K prvním rokům Dáreiova panování opět nemáme mnoho zdrojů. Víme ale, že bojoval na severovýchodě říše se Skýthy²⁸. Zřejmě někde poblíž Kaspického moře. Po porážce Skýthů pokračoval dále na východ a připojil k říši provincie, které se nalézaly v Indii (Cary – Buchanan Gray 1930: 182). Tyto události proběhly patrně mezi roky 520 až 513 př. n. l., v době než začala Dáreiova expanze do Evropy. Alespoň toto můžeme předpokládat. Zároveň mohl již v této době restrukturalizovat impérium do podoby, v které vydrželo dalších téměř dvě stě let.

²⁸ Kočovný národ obývající území od Ukrajiny přes Rusko až k severnímu Íránu. Bojoval s nimi již Kýros Veliký a pravděpodobně v boji s nimi zahynul. Skýthové byli kmenový stát a pravděpodobně byli hlavním nepřítelem, který vedl boje s Perskou říší po celou dobu její existence (Cary – Buchanan Gray 1930: 182).

Než začalo tažení na pevninskou Evropu, tak Peršané již ovládali celé západní Turecko a dokonce již některé ostrovy v Egejském moři, jako například Sámos nebo Lesbos. To nasvědčuje tomu, že Peršané byli v dobré situaci ohledně přechodu do Evropy. Ale blízkost Peršanů a Řeků neznamenal vážné obtíže. Tito aktéři mezi sebou bez problémů udržovali obchodní styky. Invaze do Evropy měla za účel především zaútočit na Skýthy, čili obejít Černé moře. Znamenalo to překročit Bospor, pokračovat přes Thrákií na sever přes Dunaj a do stepí ve východní Evropě. To bylo nejspíše hlavním cílem Dáreia I. a jeho tažení. Při tomto tažení mu pomáhali i samotní Íonští Řekové (Cutler Young 2008a: 65-66; Oliva 1984a: 292).

Přesné informace o tom, jak tažení probíhalo, opět chybějí. Dáreios I. se vrátil zpět do Asie, ale ponechal v Evropě svého generála Megabyxa, aby dobyl Thrákií a přičlenil ji k Persii, což se mu také povedlo. Zároveň makedonský král Amyntos I. poslal Dáreiovi „zem a vodu“, čili symbolické dary znamenající podrobení se Persii. Makedonie zůstala v určitém područí perských králů, ale nebyla satrapií (Briant 2002: 143-144). Ovládnutí těchto dvou území znamenalo pro Peršany získání důležitých oblastí v Evropě pro jejich budoucí územní výboje.

Po těchto událostech, kolem let 513 – 512 př. n. l., nastává v Perské říši období míru. Stěžejním momentem v dějinách Perské říše bylo vypuknutí Íonského povstání roku 500 př. n. l., které mělo za následek perskou konfrontaci s pevninským Řeckem.²⁹ Došlo tak ke konfliktu mezi Perskou říší a Řeckem, dominantním aktérem v mezinárodním systému (Cutler Young 2008a: 69-70; Oliva 1984a: 293).

²⁹ Íonské povstání (500 – 494 př. n. l.) – vedené městem Milétem v čele s vůdcem Aristagorem, vyvolalo vzpouru dalších řeckých měst v Malé Asii. Vzpoura byla částečně podporovaná i Athénami. Za příčiny můžeme považovat nespokojenost měst s velkým zdaněním, neochotu poskytovat vojenské služby nebo také většinou špatnou politickou situaci, a to již od dob Kýra Velikého, kdy v čele měst stáli řečtí tyrani (Murray 2008: 480-483).

4.2.2 Přímý konflikt s evropským aktérem

Dáreios I. se musel vypořádat s nepokoji po celém pobřeží západního Turecka. Tato oblast skýtala výborné obchodní perspektivy a zároveň i zemědělské oblasti. Jednou z příčin nepokojů zřejmě byla zavedená politika Kýrem velikým přibližně před 40 lety. Jak jsem popsal výše, Kýrovou snahou bylo nechat dobyté území v rukou tamních aristokratů, místních elit. V té době to bývali i tyranští vůdci (Cutler Young 2008a: 69). To možná vedlo k silnému odporu vůči centrální vládě. Kýros nechal prakticky vládnout tyto vůdce dál, i když danou oblast či město dobyl. Tím chtěl zachovat kontinuitu a naklonit si dobytá území na svou stranu. Ale na přelomu 6. a 5. st. př. n. l. zřejmě tato města chtěla více. Za čtyřicet let byla města podporována z centra a získávala tak zřejmě větší moc a silnější postavení (Oliva 1984a: 293).

Dáreios tedy musel přikročit k tvrdé změně provinciální politiky. Tamní vůdce nahradil svými novými satrapy z předních perských rodin (Briant 2002: 146-147; Kuhrt 2007: 212-213).

Nemohu se zde podrobně zabývat konfliktem mezi Persií a Řeckem, proto přiblížím pouze dle mého názoru zásadní události. Íonské povstání částečně podporované pevninským Řeckem nejspíše zapůsobilo na krále. Dáreios I. se rozhodl napadnout pevninské Řecko. V roce 494 př. n. l. překročili Peršané v čele s generálem Mardoniem Bospor a vstoupili do války s Řeckem.³⁰ Na svou stranu získávali některá řecká polis, ovšem kromě těch nejsilnějších, Athén a Sparty (Cutler Young 2008a: 70-71; Kuhrt 2007: 234). U Marathónu došlo k první významné porážce perského vojska od vzniku impéria. Řekové nepokračovali ve válce s Peršany a díky tomu Peršanům nadále zůstala

³⁰ Řecko-perské války (494 – 449 př. n. l.) – konflikt, který ukončil perskou expanzi v Evropě. Za určující okamžiky můžeme považovat dvě porážky, které znamenaly konec tažení Peršanů. Nejprve bitvu u Marathónu roku 490 a porážku Dáreia I. a poté r. 479 porážku Xerxa I. u Platají. Peršané již nepodnikli tažení vůči pevninskému Řecku (Oliva 1984b: 294-295).

Thrákie, která se později stala hlavní základnou druhého tažení. Dáreios se vrátil do Persie. Pravděpodobně chtěl začít shromažďovat větší armádu a dobýt Řecko, to se mu však nepodařilo (Briant 2002: 160-161).

Perská říše byla zřejmě vysílena nejen porážkou u Marathónu, ale také potlačováním Íonského povstání. Kvůli těmto problémům trvalo Dáreiovi déle zkonsolidovat silnější armádu. Řecko již do perského impéria nepřičlenil. Ke konci jeho vlády vypukla vzpoura v Egyptě (Cutler Young 2008a: 71).

Každopádně za kralování Dáreia I. můžeme pozorovat Persii v jejím největším rozmachu. Tento rozkvět již v budoucnu nikdy nepřekonala. Zároveň došlo k vytvoření imperiální struktury. Dáreios vytvořil strukturu, která vydržela až do panování posledního perského krále Dáreia III..

4.2.3 Xerxés I.

V prvním období Xerxova³¹ panování se velkokrát musel vypořádat se vzpourou v Egyptě a posléze i v Babylonii. Tyto události oddálily tažení proti Řecku, ve kterém chtěl pokračovat po neúspěchu svého otce. Vzpoury, které předcházely Xerxovu tažení do Řecka, se mu podařilo potlačit nejspíše mezi lety 485 – 481 př. n. l. (Cutler Young 2008a: 72-73). Potlačení těchto vzpour znamenalo zejména v Babylonii jisté změny. Xerxés totiž pozměnil dosavadní politiku. Od tolerance přešel k násilnému zničení modly Marduka v Babylonu. K těmto změnám se odhodlal patrně z toho důvodu, aby důsledněji potrestal snahy Babylonu o nezávislost a jeho vzpoury vůči centrální moci (Cutler Young 2008a: 75). Po potlačení těchto vzpour byla opět Perská říše zkonsolidována a Xerxés mohl začít shromažďovat armádu potřebnou k dobytí Řecka.

³¹ (486 – 465 př. n. l.).

Xerxovo tažení do Řecka bylo posledním perským pokusem dobýt nové území a začlenit jej do své, již tak rozlehlé říše. Roku 480 př. n. l. začal tažení Řeckem, při kterém stihl vypálit Athény. Přesto prohrál celou válku. Jeho tažení dopadlo mnohem hůře, než tažení Dáreia I. před více než deseti lety. V tomto případě, po prohrané bitvě u Platají roku 479 př. n. l., ztratila Persie kontingenty v Evropě a stáhla se zpátky do Malé Asie. Řekům se podařilo osvobodit řecké osady na západním pobřeží Turecka. Pro perské impérium to byla druhá velká porážka v krátkém období a ukončila na dobro perskou expanzi, a to zřejmě z několika důvodů. Tažení způsobilo ekonomické vyčerpání (velké náklady na vybavení a zajištění armády). Zároveň si Peršané uvědomili, že dobytí Řecka není primárním cílem impéria. Perský dvůr to stojí mnoho peněz a lidské zdroje nejsou nekonečné (Cutler Young 2008a: 78; Munro 1930: 314-315).

Xerxés I. se po tomto neúspěchu vrátil do Persie a v následujících letech nemáme o jeho politických aktivitách téměř žádné zprávy (Munro 1930: 315). Je pravděpodobné, že se soustředil především na udržení současné říše a také na rozkvět perských měst. Obdobím Xerxovi vlády skončila expanzivní politika.

4.3 Xerxovi následovníci

Roku 465 př. n. l. byl Xerxés I. prvním králem Persie, který byl zavražděn. Vražda králů se opakovala i v případě Xerxa II.,³² či Artaxerxa III.³³ (Klíma 1977: 87). V posledním století existence říše se perští králové spíše soustředili na udržení centrální moci nad obrovskou říší (Hornblower 2008: 48). V oblasti expanzivní politiky a válečných konfliktů došlo ze strany Persie k určité stagnaci.

³² (424 př. n. l.).

³³ (358 – 338 př. n. l.).

Další panovníci zřejmě nedosahovali takových kvalit a vlastností, které byly vlastní zřejmě největším osobnostem perské historie, Kýrovi a Dáreiovi. Perská říše procházela určitými nepokoji, probíhajícími především v období nástupů nových králů. Tyto momenty byly vždy možností perského dvora a provincií uzurpovat si větší moc (Wiesehöfer 2009: 91-92). Egypt získal na šedesát let nezávislost, jednalo se o první citelnou ztrátu významné provincie v průběhu existence impéria. Artaxerxovi III. se podařilo opět připojit Egypt k říši. Během posledních let existence Perské říše bylo impérium opět jednotné a centralizované (Hornblower 2008: 49).

Přesto nemůžeme tvrdit, že by v období po smrti Xerxa byla centrální moc oslabena. Těmito vzpourami si procházela říše i za panování Dáreia I., který musel potlačit největší vlnu revolt v historii Persie (Wiesehöfer 2009: 92). Toto se mu podařilo a následně vytvořil správní strukturu, prostřednictvím které mohl efektivněji kontrolovat provincie. Tato struktura vydržela po celou existenci Perské říše a dokonce na ni navázal i Alexandr Makedonský.

Konec perského impéria zapříčinilo několik faktorů. Jednalo se o částečné vyčerpání z dlouhých bojů o znovu připojení Egypta. Pravděpodobně zde figurovaly i nedostačující schopnosti Dáreia III. jako vojevůdce. Hlavní roli hrál ale Alexandr Makedonský a jeho perfektně vycvičená armáda, která bez větších problémů postupovala až do centra Perské říše. Podobnou situaci Peršané dosud nezažili. Až dosud to byli vždy sami Peršané, kdo bojoval na území ostatních aktérů.

5. Struktura impéria

Na příkladu perského impéria můžeme reflektovat základní charakteristiky, které jsou důležité pro životnost každého impéria.

V případě starověkých říší můžeme předpokládat, že zásadním faktorem byla armáda. Ovšem pouze silné vojsko nezajistí dlouhověkost impéria. Pokud povedete neustále nějaké vojenské konflikty, tak to říši postupně vyčerpá. Nejen materiálně, ale i ekonomicky. Důležitá je také osoba panovníka nebo rozvinutá síť silnic. Všechny tyto faktory byly důležité i v Persii a díky tomu dokázali králové ovládat všechny provincie a jejich elity.

Panovník byl základním stavebním kamenem Perské říše. Panovníkovo charisma, vůdcovské schopnosti a znalosti vojenské strategie, byly určitě vlastnosti, které perští velkokrálové měli. Především Kýros Veliký, Kambýses a zejména Dáreios. Je pravdou, že následovníci Xerxa I. již nebyli tak významnými postavami, ale dokázali přesto udržet moc nad perským impériem až do dob Alexandra Makedonského.

Imperiální strukturu vytvořil již Kýros, a to z důvodu, aby zajistil bezpečnost a udržel rozvíjející se říši. Začal tedy tvořit určitou imperiální správu, která by v některých oblastech mohla zaštitit kmenové uspořádání a další státy. Zároveň využíval již zavedených systémů řízení. Příkladem může být ustanovení místodržících v Sardách nebo v Babylonu. Prameny ukazují, že po smrti Kambýsa byla již říše rozdělena na dvacet územních celků, v jejichž čelech stáli místodržící (Cuter Young 2008a: 42-43). Podrobnější informace o Kýrově počínání ve vytváření imperiální správy nemáme, proto většina autorů považuje za pravého tvůrce Dáreia I., který tuto správu buďto vytvořil nebo restrukturalizoval.

Celá tato struktura byla dle mého názoru vytvořena velmi efektivně, neboť vydržela přes dvě stě let a dokázala udržet tak rozlehlou říši pohromadě. Král ve spolupráci se svými poradci, úředníky a především generály dokázal spravovat obrovské impérium. K tomu jim pomáhalo vytvořené správní členění, rozvinutá infrastruktura, silné vojsko a jejich tolerantní politika nad přičleněnými regiony.

5.1 Mocenská struktura

Rozdělení moci v Perské říši bychom mohli rozdělit na dvě oblasti. Tou první byla centrální vláda a tou druhou regionální vládcové. Do té první by patřil perský dvůr a samotný král, který díky absolutistické monarchii řídil prakticky vše. Společně s ním bychom do této oblasti mohli zařadit všechny jeho poradce, úřednický aparát, ale také velitele vojsk, kteří byli jednou ze zásadních složek impéria a prakticky pravou rukou panovníka.

Druhou oblast představovali satrapové, čili určití místodržící, resp. guvernéri jednotlivých regionů impéria. Ti samozřejmě podléhali králi, ale jejich úřad jim v oblasti správní a soudní zajišťoval určité pravomoci. Díky těmto pravomocem byli hlavními představiteli satrapie. Fungovali jako zástupci krále v daném regionu.

5.1.1 Král – první nad všemi

V čele Persie stál král, který byl označován jako velkokrál. Jeho dalšími přídomky byly tituly král světa nebo král králů, také tím dokazoval svou legitimitu nad všemi částmi říše. Byl zároveň králem Babylonu nebo faraonem v Egyptě. Tímto navazoval na předchozí rody a formy vlády v daných regionech. Touto formou se snažil zachovat určitou kontinuitu.

Královský trůn se dědil klasickým systémem z otce na syna. Svého nástupce král vždy určil již za svého života. Což bylo praktické v souvislosti s častými vojenskými akcemi především během perské expanzivní politiky. Pokud král neměl následovníka, perská elita vybrala někoho ze svého středu. Musel ovšem pocházet z větve dynastie Achaimenovců. Tak se stalo i v případě Dáreia I., který nebyl synem předchozího panovníka Kambýsa, ale synem Hystaspa, místodržitele Persie (Cary – Buchanan Gray 1930: 185).

Postava perského krále zastřešovala celou imperiální strukturu a měla ve svých rukou veškerou moc. Výkonná, exekutivní i soudní moc náležela králi. Určoval satrapy, rozděloval finance, rozděloval majetek. Byl hlavním velitelem armády a zároveň mu podléhali všichni úředníci i všichni důstojníci (Wiesehöfer 2009: 85).

Samozřejmě fungoval na jeho dvoře systém poradců, s kterými se radil. Ti společně s králem tvořili centrální vládu. Tyto pozice zastávali nejčastěji členové předních perských rodin, čili perské šlechty. Jednalo se zřejmě o členy rodin, kteří stáli za porážkou Gaumáty a byli Dáreiovými spojenci, tzv. spojenectví sedmi (Cary – Buchannan Gray 1930: 186; Cutler Young 2008a: 81-82). Dáreios měl k dispozici tzv. královské soudce, kteří mu pomáhali v oblasti práva. Výsadní postavení měl velitel královské gardy. Tito hlavní aktéři perského dvora byli takřka jediní, kteří měli ke králi přístup.

Král disponoval kontrolou nad svými podřízenými díky široké síti úředníků a inspektorů. Oni byli základem kontroly impéria. Díky nim dokázal král z centra ovládat celou říši. Většina důležitých úředníků se zabývala financemi a správou královských pokladnic (Wiesehöfer 2009: 78). Král často tyto úředníky měnil, aby nedosáhli nějaké silnější mocenské pozice. Často se jednalo o zástupce jeho rodiny, tím si zajišťoval své postavení (Cutler Young 2008a: 82).

Základem byrokratického aparátu Perské říše byla finanční administrativa. Díky pečlivým záznamům z celé říše, dokázal král kontrolovat pohyby jakýchkoli finančních toků po celém impériu (Oliva 1984a: 291). Král disponoval kvalitními záznamy o každém převodu zlata, stříbra a dalších komodit. To ukazuje na přísnou kontrolu finančních záležitostí impéria (Van De Mieroop 2010: 287).

5.1.2 Satrapové

Pod králem a jeho centrální vládou byla dále moc rozdělena do rukou satrapů. Satrapové dostávali tento úřad na neurčitou dobu a byli jmenováni a odvoláváni králem (Cutler Young 2008a: 90). Satrapa byl hlavní postavou v provincii. Tuto funkci zastávali nejčastěji členové významných rodin nebo dokonce členové královské rodiny. Především v prvních fázích impéria byli satrapy, či místodržícími často představitelé regionálních elit, aby byla zachována kontinuita předešlých aristokratů.³⁴ Obyvatelé si tak téměř nevšimli, že jim vládou Peršané. Nebyli si vědomi perské nadvlády, neboť jim byl ponechán jejich zaběhlý život (Van De Mieroop 2010: 288). Místní elity se často nahrazovaly, pokud neuposlechly centrální královskou moc nebo se pokusily o samostatnost a vyvolávaly vzpoury. V tom případě byly tvrdě potrestány a nahrazeny perskými zástupci.

Satrapové vykonávali především správní a soudní moc v dané satrapii. Zároveň bylo jejich povinností zajistit bezpečnost satrapie, zabezpečit komunikace a také zajišťovat nové rekruty pro armádu. Pravděpodobně hlavním úkolem satrapů byl výběr daní, které byly následně posílány do pokladnice v Súsách (Briant 2002: 63-64).

Jedním z klíčových pojetek vztahu mezi satrapou a králem byla funkce královských úředníků. Ti obstarávali korespondenci mezi králem a satrapou, zajišťovali také okamžité rozeslání rozkazů a vyřizování jiných úkolů. Toto vše bylo umožněno díky dobré infrastruktuře. Předtím než satrapové něco podnikli, kontaktovali nejdříve krále, aby se ujistili, že nejednají v rozporu s centrální vládou (Briant 2002: 65; Cutler Young 2008a: 91).

³⁴ Především za vlády Kýra Velikého.

Úředníci často cestovali s vojenským doprovodem, což ukazuje na jejich důležitost. Satrapové byli neustále kontrolováni z centra. Kontroly měly zajistit jejich poslušnost. Tito „špehové“ byli nazýváni královi „oči a uši“. Nebyli jediní, kteří fungovali jako určitá pojistka či kontrola. Neboť v provinciích pobývaly posádky pod kontrolou krále. To umožňovalo královi dvojí kontrolu, vojenští důstojníci a satrapové se kontrolovali navzájem. Prostřednictvím zástupců krále na regionální úrovni dokázal král efektivně ovládat celé impérium (Cary – Buchanan Gray 1930: 198).

5.2 Správní členění impéria

Perské impérium nemělo, jako tomu bylo v případě Říma, pouze jedno hlavní centrum. Důležitých měst bylo několik. Některá byla důležitá po administrativní stránce, některá kvůli tradici a historii (Van de Mieroop 2010: 284). Pokud bychom se snažili identifikovat hlavní město Perské říše, tak by to bylo o něco složitější. Jedním z klíčových měst byly bezesporu Súsy, a to hned z několika důvodů. Sídlil zde král, začínala zde královská cesta a byla zde jedna z hlavních pokladnic říše.

Ostatní města sloužila sídla pobytu královského dvora v různých ročních obdobích, ale také jako symboly impéria. Dalším důležitým městem byla Ekbatana na severu, bývalé hlavní město Médú. Toto ukazuje na propojenost obou etnik. Významnými místy byly rovněž Pasargady a Persepolis, hlavní města centrální Persie. Pasargady měly historickou hodnotu. Byly prvním centrem říše a nacházela se zde hrobka Kýra Velikého. Persepoli nechal zbudovat Dáreios jako palácový systém a administrativní centrum říše. Zřejmě jako symbol Perského impéria (Cutler Young 2008a: 80-81). Zároveň hrál důležitou roli i Babylon, ležící v centru zemědělské oblasti. Pravdou je, že perská šlechta a dvůr cestovala často s králem, takže se jejich pobyt často měnil.

5.2.1 Satrapie

Od panování Dáreia I., ale zřejmě již od dřívějších dob, byla Perská říše rozdělena do provincií, tzv. satrapií.³⁵ Toto rozdělení pomohlo panovníkům lépe spravovat tak rozlehlou říši. Satrapie byly základní jednotkou Perské říše, které se dále skládaly z nižších satrapií. Všechny satrapie si byly rovny na politické úrovni, i když některé byly přeci jen o něco důležitější než ostatní, například díky jejich bohatství nebo významu. Satrapií bylo asi kolem dvaceti.³⁶ Satrapie byly rozlehlejší než provincie některých dřívějších říší. Obyvatelé satrapií nebyli většinou homogenním národem. Byly často vytvořeny bez ohledu na etnické a náboženské rozdíly (Cary – Buchanan Gray 1930: 192).

Základní povinností každé satrapie bylo odvádět každoročně daně. Daně zajišťovaly kapitál na spravování Perské říše. Nejvyšší daně odváděly ekonomicky nejvýznamnější oblasti - Indie, Asýrie nebo Babylón s Egyptem. Daně byly posílány do Sús, kde po odečtu výdajů byl přebytek dán do rezervních fondů (Briant 2002: 67-68).

Daně se nemusely platit pouze v drahých kamenech nebo ve zlatě (Cary – Buchanan Gray 1930: 200). Velmi často se odváděly daně formou naturálií či kombinací naturálií a drahých kovů. Nejčastěji to byli koně, které využívala perská armáda (Oliva 1984a: 291). Zároveň satrapie zajišťovaly finančně případný pobyt armády, pokud pobývala na jejich území a také financovaly náklady na provozování dvora svého satrapy (Briant 2002: 66).

5.3 Zásadní pilíře impéria

V této části bych rád uvedl dva faktory, které pomohly centrální moci v zajištění bezpečnosti a udržení obrovské říše. Jedním byla

³⁵ Viz. příloha č. 4

³⁶ Chybějí přesné informace o počtu satrapií, či o jejich přesné velikosti.

rozvinutá infrastruktura, která zrychlovala pohyb čehokoliv a kohokoliv po celé říši. A tím druhým armáda, která v době starověku byla základní složkou impérií a hlavním nástrojem tehdejší politiky.

Jedním ze zásadních pilířů perského impéria byla propracovaná síť cest. Bez takto efektivní infrastruktury by byla říše velice zranitelná a neakceschopná. Infrastruktura se pravděpodobně rozvíjela již za prvního krále Kýra Velikého a její modernizace pokračovala za Dáreia (Wiesehöfer 2009: 90). Perfektním příkladem je vybudování „královské cesty“ ze Sard do Sús. Jedná se o několik tisíc kilometrů dlouhou silnici. Tato silnice byla poseta záchytnými stanicemi, kde si mohli lidé odpočinout nebo se najíst.

Samozřejmě nechyběly posádky, které zabezpečovaly fungování silnic. V těchto stanicích mohli poslové měnit unavené koně za čerstvé a tím velice urychlit cestu (Klíma 1977: 72). Rozsáhlá komunikační síť byla zásadní pro rychlé šíření zpráv, jak ke králi, tak i od krále. Tyto vybudované silnice byly důležitými obchodními trasami. Nicméně primárně byly zřejmě budovány, aby ulehčily a zrychlily postup armády (Cary – Buchanan 1930: 194).

5.3.1 Perská armáda

Bezesporu můžeme tvrdit, že základním kamenem jakéhokoli impéria je armáda. V porovnání s dnešním mezinárodním systémem měla armáda ve starověku značně důležitější roli. Armáda byla plně odpovědná a podléhala pouze králi. V jejím čele stáli vždy členové předních perských rodin. Úspěchům perské armády zřejmě pomáhalo i vytvoření vojenských akademií, ve kterých se cvičili důstojníci (Cary – Buchanan Gray 1930: 190).

Perskou armádu bychom mohli rozdělit na dva typy, dle politické situace v říši. Dominantní postavení v armádě měli vždy Peršané

společně s Médy. Pokud se jednalo o armádu vytvořenou pro nějaké tažení, tak se skládala ze všech obyvatel celé říše. Byly v ní zastoupeny všechny národy. Na druhé straně, v době politického klidu, byla stálá armáda tvořena pouze Peršany a Médy (Briant 2002: 37). To podle mého názoru zajišťovalo králům výjimečnou loajalitu a poslušnost, neboť v čele armády stály pouze generálové z íránských etnik. Armáda byla dále organizována do divizí po deseti tisících mužů a dále do batalionu po tisíci. Každá složka měla svého důstojníka (Cutler Young 2008a: 91-92).

Peršané měli na území celé říše, na strategických místech, zejména ve městech, rozesety posádky. Mohli tak účinně kontrolovat jednotlivé satrapie. To jim zajišťovalo rychlou akceschopnost a potlačení jakýchkoliv revolt, či jiných bezpečnostních problémů (Cary – Buchanan Gray 1930: 190).

5.4 Perské impérium

Perské impérium byl centrálně strukturovaný politický systém s prvky liberální politiky, kde centrální elity dominovaly nad provinčními. Po dobu existence Perské říše se provincie nedokázaly spojit proti centrální moci. Perská říše byla zpravidla kontinuálním impériem. Územní celky spolu sousedily a Persie nedisponovala zámořskými provinciemi.³⁷ Avšak její kontinuální struktura byla složitější, než tomu bylo například u Novoasyrské říše. Nejvzdálenější provincie byly od centra vzdáleny několik tisíc kilometrů, což znesnadňovalo centrální vládě kontrolu. Přesto tento handicap dokázala minimalizovat. Vláda byla v těchto místech spíše formálního charakteru. Centrální elity sice dominovaly v hospodářských a politických záležitostech nad regionálními, ale zároveň jim umožňovaly autonomii v sociálních a kulturních oblastech.

³⁷ S výjimkou evropských oblastí za Dáreii I.

Základním článkem perské politiky, především za prvního krále, byla tolerantní politika vůči rozdílným etnikům, náboženstvím a starým královstvím i elitám na dobytých územích. Král začleňoval cizí generály do armády. Nikde nevystupoval jako dobyvatel, ale pouze jako legitimní král. Pokud satrapie dodržovaly placení daní, byly loajální vůči centru a spolupodílely se na vojenské službě, tak měly velkou míru autonomie. Obyvatelé satrapií mohli dodržovat své zvyky, mluvit svým jazykem a mohli vyznávat svá božstva. Tolerantnost Peršanů dokládají prameny z té doby v elamštině, babylónštině a také aramejštině.

Peršané potřebovali na svou stranu získat tamní elity a obyvatele. Pokud se všichni podřídili centru, mohli bez problémů pokračovat ve svém původním životě. Zároveň platí, že pokud se snažili vymanit z centrálního područí, tak byli tvrdě potlačeni a potrestáni. Za Dáreia I. byli například vůdci velké revolty popraveni (Cary – Buchanan Gray 1930: 186).

Sílu Perské říše můžeme reflektovat i na příkladu potírání revolt. Několikrát došlo ke vzpouře vůči centrální moci. Tento ukazatel by mohl naznačit slabost perské struktury. Já myslím, že spíše ukazuje její sílu. Kromě nezávislosti Egypta ve 4. století dokázali Peršané jakékoli vzpoury potlačit a udržet integritu centrální moci. Provinční vůdci nikdy nedokázali spojit síly, aby rozbili perskou nadvládu.

Perská říše vydržela ve stejné struktuře od dob Dáreia I. až do porážky od Makedonců. Silná osobnost panovníka a redistribuce určité části moci do rukou satrapů pomáhala efektivnímu spravování impéria. Díky tomu dokázal král ovládat regionální elity a spravovat obrovskou říši. Představitelé regionů dokázal kontrolovat díky zřejmě početnému úřednickému aparátu. Králové tak kontrovali finance, vojsko i satrapie. Společně s výkonným vojskem a takto vytvořenou strukturou dokázala Persie překonat problémy a skončit až s příchodem Alexandra Velikého.

6. Imperiální struktura raného císařství

Změna politického systému během Augustova³⁸ panování znamenala velký krok ve vývoji Římské říše. Řím si prošel od svého vzniku řadou problému vnitřních i vnějších. Poslední století před zavedením principátu bylo ve znamení především problémů vnitřních (Burian 1994: 12-13). Republikánské zřízení vyhovovalo především majetným občanům. Období republiky doslova patřilo několika bohatým jedincům, kteří zastávali významné funkce. Poslední období republiky bylo dějištěm konfliktů mezi předními představiteli říše, kteří mezi sebou bojovali.

Během republiky byla moc distribuována mezi několik institucí a úřadů. Výsadní postavení měl senát, ale také lidové shromáždění. O moc v Římě se dělili jednotlivci na předních postech jednotlivých úřadů. Mezi ně patřili například posty praetora anebo konzula. V některých obdobích mohlo dojít k jmenování diktátora, a to v případě, že byla říše v ohrožení vnitřním nebo vnějším (Burian 1994: 13-14).

Po skončené občanské válce se chopil moci Augustus³⁹ a vytvořil nový politický systém, který přeměnil minulou strukturu a koncentroval větší moc v ruce jednoho člověka (Burian 1994: 15). Stal se jediným svrchovaným vládcem impéria. Zároveň zajistil Římu vnitřní stabilitu a období míru.⁴⁰

Základní složkou této struktury byla opět postava panovníka. Císař stál v čele impéria, držel v ruce moc nad většinou římské armády, byl prvním senátorem, prokonzulem, pontifikem a spravoval císařské provincie. Přeorganizování provincií bylo zásadním krokem posílení jeho moci a vedlo k úplné integraci impéria, neboť císařské provincie mu

³⁸ Původním jménem Octavianus. Jmenován senátem na Augusta.

³⁹ (27 př. n. l. – 14 n. l.).

⁴⁰ *Pax Romana*.

náležely. Egypt byl dokonce prefekturou, kam nikdo bez jeho svolení nemohl. Tyto provincie ovládal společně s legiemi umístěnými v těchto oblastech.

6.1 Císař - princeps

V čele celého impéria stála postava císaře, která disponovala podobně jako v Persii, silným mandátem a kontrolou významných oblastí říše. Zároveň císaři byla přímo odpovědná armáda, ta mu zajišťovala výsadní postavení. Mohl kontrolovat jak centrum, tedy Řím, tak i okrajové oblasti, kde sídlili jeho legie.

Ovšem tato pozice byla v Římské říši nová a znamenala založení nové dynastie, která po následující desetiletí ovládala impérium (Boatwright – Gargola – Talbert 2012: 321). Občané se začali obávat nového boje o moc a narušení stability impéria.

První císař stál před úkolem, kterým bylo přesné vymezení své moci. Od konce občanské války byl nejmocnějším jedincem v Římě, a to především díky své vojenské síle. Augustus si uvědomoval, že nemůže najednou zrušit republikánské tradice, všechny instituce a prohlásit se samovládcem (Burian 1984: 430). Využil sice svého postavení a stal se de facto jediným vládcem Říma, ale ponechal původní římské instituce, aby zachoval určitou tradici bývalé republiky.

Roku 27 př. n. l. se vzdal veškerých pravomocí a vrátil moc do rukou senátu. Ponechal si titul konzula a tím pádem správu nad zásadními provinciemi, které nebyly ještě plně pod římským vlivem. Čas od času v těchto oblastech docházelo k nepokojům a bylo potřeba trvalého pobytu armády (Burian 1984: 431).

Císař v této formě vlády nezastával všechny významné funkce, ani nebyl absolutním vládcem. Měl ovšem na vše zásadní vliv. Císař zastával pravomoci konzula, i přesto že tento úřad již za principátu měl spíše

reprezentativní funkci. Konzul v dřívějších dobách byl nejvyšším postem v římské státní hierarchii. Konzulové byli vždy dva. Byli voleni lidovým shromážděním a disponovali nejvyšší legislativní, exekutivní i soudní pravomocí (Boatwright – Gargola – Talbert 2012: 75-76).

Díky změnám mohl císař dávat příkazy jakýmkoliv úředníkům v Římské říši. Císařovi byla svěřena i moc tribuna lidu, která mu byla obnovována až do konce života (Boatwright – Gargola – Talbert 2012: 316). Díky tomu mohl svolávat kdykoliv senát a vetovat rozhodnutí senátorů. Veškeré úřady a pravomoci nepřijímal císař na doživotí, ale nechával si je postupně obnovovat.

Základním krokem k ovládnutí politické moci Římské říše bylo minimalizování moci senátu. Přesto, že formálně zůstávalo senátu právo řídit státní finance, tak se dá předpokládat, že císař dokázal ovlivnit i tuto sféru (Burian 1984: 431). To se povedlo Augustovi pomocí snížení počtu senátorů. Od této chvíle stál císař v čele senátu. Volby do senátu probíhaly více méně svobodně jako v dřívějších dobách (Boatwright – Gargola – Talbert 2012: 316-317).

Prostřednictvím senátu kontroloval císař veškeré volby důležitých úředníků, na důležité posty mohl dosazovat zástupce, které si sám vybral. A vybíral si, z pochopitelných důvodů, takové zástupce a úředníky, kteří neohrožovali jeho postavení (Penrose 2007: 168). Ovlivňoval posty praetorů, konzulů a místodržících v provinciích, tím vlastně ovládal i senátorské provincie (Burian 1984: 433).

Provincie ovládal i pomocí rozšířených postů v administrativě, které často zaplňoval zástupci tzv. jezdců (Burian 1984: 431). Jím vybraní zástupci získávali pozice v hlavních úřadech římských provincií. Těmto úředníkům posléze příslušelo vybírat daně, spravovat provincii, či dokonce velet tamním legiím.

Období principátu znamenalo koncentrování státní moci do rukou jediného panovníka. Císař získal post prokonzula na doživotí a svým označením princeps⁴¹ stál mimo zákony. Nemůžeme mluvit o absolutistické monarchii. Spíše o koexistenci císaře s některými původními institucemi. Císař přebíral většinu významných postů v říši, po dohodě se senátem. Pokud nějakou roli nezastával přímo on sám, tak ji bezesporu zastával jedinec, který mu podléhal (Burian 1984: 435-436). Díky širokému úřednickému aparátu, který císař kontroval, dokázal spravovat celé impérium. K tomu mu pomáhalo velení římské armády a přední postavení v důležitých institucích.

6.2 Správní členění impéria

Ve správním členění můžeme nalézt jeden z rozdílů mezi imperiální strukturou Persie a Římské říše. Impérium mělo jednoznačné centrum, které se stalo metropolí a centrem celé struktury. Ve všech ohledech byl Řím hlavním městem impéria. Sídli zde císař a město bylo kulturním i finančním centrem. Celá říše využívala vyspělé infrastruktury silniční i vodní. Římská říše již v této době ovládala celé pobřeží Středozemního moře a byla dominantním aktérem starověku. Ke kontrole nad svými provinciemi využívala širokého úřednického aparátu a v některých oblastech i pobytu vojska.

6.2.1 Římské provincie

Římské impérium bylo rozděleno do provincií. Řím se stal hlavní říší Středomoří po porážce Kartága a Makedonie ve 2. st. př. n. l., a tím získal první provincie mimo Itálii. Původně byly provincie spravovány místodržiteli, kteří v minulosti vykonávali funkci praetora nebo konzula. Hlavními úkoly místodržících bylo zajistit především výběr daní.

⁴¹ První občan.

S nástupem Augusta přišla zásadní reorganizace správního členění, která přeměnila podobu impéria. Provincie nebyly kontrolovány ústřední správou, ale zavedla se samospráva obcí (Boatwright – Gargola – Talbert 2012: 370). Úředníci a radní kontrolovali odvádění daní a také, v případě že se nedostávalo dobrovolníků, zajišťovali povolávání nových rekrutů. Zároveň byli odpovědni za bezpečnost dané provincie (Bowman 2008: 357-358).

Provincie byly rozděleny do dvou typů - senátorské a císařské.⁴² Senátorské provincie byly spravovány nadále senátem a nebyla na jejich území vyžadována přítomnost armády. Jednalo se především o klidnější provincie, které byly již delší dobu pod římskou správou, například oblast Kartága nebo Řecka (Bowman 2008: 346).

Císařské provincie byly odlišné. Jejich území plně kontroloval císař. Byly to regiony zejména na hranicích impéria, které vyžadovaly neustálou přítomnost vojska (Burian 1984: 431). Tyto provincie spravovali legáti, kteří veleli armádě a současně byli místodržícími daných oblastí. Legáti byli plně pod kontrolou císaře. Císař tímto způsobem vlastně ovládal většinu území celé říše (Bowman 2008: 351-352).

Díky těmto změnám měl císař pod kontrolou nejenom centrální moc, ale především okrajové provincie. Dokázal potlačit jakýkoli problém pomocí svých zástupců a přítomnosti svých legií. Přesto se v této době spíše soustředil na udržení problémových oblastí, než na expanzivní politiku za účelem rozšiřování území.

6.3 Armáda

Armáda byla nezbytností k udržení tak rozlehlého impéria. Podobně jako u Perské říše hrála zásadní roli. Armáda byla během principátu plně loajální vůči císaři. On byl vrchním velitelem a disponoval

⁴² Příloha č. 5

na svých spravovaných územích početnými legiemi. Díky tomu mohl kdykoli zakročit proti případné hrozbě (Keppie 2008: 377).

Za raného císařství nenastala zásadní reforma armády jako za období republiky. Přesto došlo k dílčím změnám, které změnily římské vojsko. Augustus ponechal stálou armádu o velikosti dvaceti osmi legií⁴³. Vzniklo tedy profesionální vojsko (Boatwright – Gargola – Talbert 2012: 328). Zájemci vstupovali do armády dobrovolně a na určitý počet let. Součástí změn bylo i zavedení odměny po absolvování vojenské služby. K tomuto účelu byla vytvořena zvláštní vojenská pokladnice. Pokud voják nechtěl finanční odměnu, mohl dostat kus půdy. Tímto krokem si císař zajišťoval loajalitu vojáků (Penrose 2007: 177).

Zajímavým krokem bylo vytvoření pretoriánské gardy. Dalo by se říci, že sloužila jako císařova pojistka. Byla to elitní jednotka, která pobývala v Římě. Pretoriáni byli císařskou osobní armádou a zároveň stráží. Pravděpodobně měla působit zastrašujícím efektem vůči potencionálním nepřátelům (Keppie 2008: 384-385; Penrose 2007: 177).

Na příkladu císařovi osobní gardy můžeme spatřovat určitou podobnost se strážci perských králů. Na perském dvoře působila také tzv. tisícovka vojáků, která plnila funkci bodyguardů.

6.4 Římské impérium

Římské impérium bylo centrálně strukturovaným politickým subjektem. Centrální vláda sídlící v Římě kontrolovala ostatní regiony pomocí vojenské síly a efektivního správního členění. Pomocí úřednického aparátu dokázala získávat daně a tak kontrolovat provincie.

Pokud aplikujeme na Římskou říši strukturální koncept popsany v první kapitole, zjistíme, že se jednalo o diskontinuální impérium. Římská

⁴³ Legie čítala přibližně 5000 vojáků.

říše ovládala mnoho zámořských regionů a také regiony, které byly velice vzdálené od centra. Jejich vláda nad přičleněnými oblastmi byla v zásadě tolerantní. A nebyla příliš tyranizující (Burian 1994. 21-22). Státy sice ztratily svou suverenitu, ale plynulo jim z toho mnoho výhod. Římská říše v době principátu neztratila žádné důležité provincie, které by zásadně oslabilly Řím. Příkladem může být pozice Egypta, který se stal osobním regionem císaře. Tento region byl spravován prefektem. Pravděpodobně chtěl mít plnou kontrolu nad důležitou zemědělskou oblastí.

Římané byli velice tolerantní v otázkách náboženských. Zároveň měli sklon k zavádění jednotících prvků. Lidé se stávali římskými občany, používala se latina, fungovalo zde římské právo. Toto byl jeden ze způsobů, jak si získat náklonnost dobytých území. Provincie byly integrovány do říše. Jejich lokální elity často měnily svá jména na římská nebo začali věřit v římská božstva. Především měli možnost získat postavení v imperiální struktuře, mohli zastávat určité posty v římské byrokracii (Goldstone – Haldon 2009: 24).

Augustova restrukturalizace Římské říše znamenala novou éru. Řím v době principátu zažil vrchol své existence. Tento politický systém vydržel prakticky až do konce 3. století n. l., kdy se změnil v dominát s absolutní mocí panovníka. Římské impérium se dokázalo udržet prostřednictvím svého rozsáhlého byrokratického systému, ekonomické výkonnosti a především vojenské síle v roli dominantního aktéra starověkého systému od 2. st. př. n. l. až do rozdělení říše v roce 395.

7. Závěr

Cílem mé práce bylo zmapovat vzestup nového aktéra starověkého Blízkého východu, který se stal z vazalského státu nejsilnější mocností, jaká kdy v této oblasti vznikla. Peršané dokázali nastolit centrální vládu nad spravovanými oblastmi. Následně vytvořili imperiální strukturu, která pomohla říši udržet. Vytvořením této struktury dokázali centrálně ovládat své periferie a disponovat tak výhodami utvořené struktury. Bohatství bylo především kumulováno v centru a bylo schopné pokrývat všechny náklady vlády na spravování říše. Perské království bylo do poloviny 5. st. př. n. l. pouze periferní oblastí. Významnými aktéry Blízkého východu byli především státní celky Mezopotámie společně s Médskou a Lýdskou říší. Po porážce Novoasyrské říše přišla Přední Asie o dominantního politického aktéra. Novoasyrská říše dominovala této oblasti po více než dvě stě let. Nedosahovala sice takových rozměrů jako ta Perská, ale vytvořila již účinnou imperiální strukturu, která dokázala úspěšně spravovat vytvořený stát.

Po asyrské dominanci nastala v Přední Asii situace, kdy neexistoval stát, který by dokázal zaujmout dominantní pozici Asýrie. Důležitými státy se staly Médská i Lýdská říše, a také Babylonie. Roku 550 př. n. l. došlo k zásadnímu zlomu, který zapříčinil politickou změnu na Blízkém východě. Persie byla součástí Médské říše a vlastně byla provincií a periférií Médů. Pod novým králem Kýrem dokázala tuto strukturu rozbít a vytvořit novou říši, jejíž centrální oblastí byla právě Persie. Porážkou Médů získala Persie rozlehlé území a nespíše i početnou armádu. Porážkou Médie získala Persie nové oblasti a pokračovala dále v expanzivní politice. Do panování krále Xerxa I. dokázali Peršané stabilizovat svou říši.

Dáreios I. se pokusil dobýt i pevninské Řecko. Avšak na pokusu podmanit si Řeky ztroskotal on i jeho syn Xerxés. Těmito pokusy získat

trvaleji oblasti v Evropě skončila expanzivní politika Peršanů. Důvodů k ukončení expanze může být několik. Jedním z důvodů pro nepokračování snahy podrobit si Řeky byla zkušenost s předešlými dvěma pokusy. Persii tato tažení stála mnoho materiálních i finančních ztrát. Současně po Xerxově období nenalezneme silného perského krále, který by měl expanzivní tendence. Přesto stále byli Peršané dominantním aktérem starověku. Perští králové se v pozdější době soustředili, podobně jako Římané za doby raného principátu, především na udržení a správu svých provincií.

Dalším cílem mé práce bylo zanalyzovat základní složky imperiální struktury Perské a Římské říše. Imperiální strukturu Perské a Římské říše můžeme porovnat pomocí strukturální koncepce popsané Alexandrem Motylem. Motyl udává základní charakteristiky, díky kterým můžeme impéria rozdělit na základě jejich stavby. Použiji při tom rozdělení dle vzdálenosti mezi centrem říše a jeho periferiemi a také formou vlády daných impérií. Obě impéria jsou příkladem centrální struktury, ve které centrum plně dominuje nad periferiemi. Oba aktéři ke kontrole periférií využívali především početné armády, vytvořené správní členění a početný byrokratický aparát.

Z hlediska stavby dle Motylovy teorie impéria najdeme odlišnosti mezi Persií a Římem. Perská říše by se dala zařadit mezi kontinuální impéria. Po většinu své existence nedisponovala zámořskými provinciemi, můžeme ji tedy považovat za kontinuální říši. Podle mého názoru byla ale Persie kontinuální říší s určitými znaky diskontinuálního impéria. Důvodem je její značná rozloha a veliká vzdálenost mezi centrem a jednotlivými periferiemi, v případě Persie satrapiemi. Do vzniku Perské říše neexistoval ve starověku stát, který by dosáhl takové rozlohy. Na druhé straně Římská říše byla typickým příkladem diskontinuálního impéria. Římské impérium ovládalo celé pobřeží Středozemního moře. Sahalo od Gibraltaru po Mezopotámii. Řím byl de facto jediným aktérem

Středomoří. Vztahy centra s některými periferiemi tak byly narušované a oddělené prostřednictvím moře. Z hlediska vlády byla jejich struktura veskrze formální. Centrum říší zasahovalo do hospodářské i politické sféry svých provincií. Zejména byly pod přísnější kontrolou regiony, které byly významnými pro říši, a to z hlediska ekonomického nebo zemědělského potenciálu.

Římané i Peršané zakládali svou vnitřní politiku na určité toleranci, a to především v oblasti náboženství. Pokud provincie plnily nařízení centrální vlády, tedy odevzdávaly daně, plnily vojenskou službu, tak centrální moc příliš do jejich soukromé sféry nezasahovala. Nebylo například zavedeno jednotné náboženství. Obyvatelé v provinciích mohli dále uznávat svá božstva a dodržovat své zvyky. V Římě mohli dokonce obyvatelé provincií získat římské občanství a získat určité postavení v byrokratickém aparátu impéria. Občanství mohlo zajistit větší loajalitu vůči Římu. Peršané v prvopočátcích nechávali spravovat své provincie místními elitami. K jejich výměně za Peršany došlo až v případě neloajálnosti vůči centrální vládě.

Základní složkou centrální moci byl v Persii i v raném císařství panovník. I když mezi nimi můžeme nalézt rozdíly, především ve státním zřízení. Oba panovníci dokázali spravovat periferie díky výkonnému byrokratickému aparátu a zároveň početné armádě. Perskému králi se zodpovídali všichni úředníci i všichni místodržící daných provincií (satrapové). Podobně tomu bylo u císaře. Díky rozdělení na senátorské a císařské provincie dokázal ovládat většinu říše prostřednictvím svých dosazených zástupců, často v podobě vysokých vojenských důstojníků v pozici legátů. Jejich legitimita jim zajišťovala možnost měnit tamní zástupce, v případě, že nebyli loajální vůči státu.

Další podobnost těchto dvou impérií můžeme pozorovat v jejich expanzivní politice za účelem získávání nových regionů. Obě říše

využívaly především silné a početné armády. Díky své expanzivní politice dokázaly rozšiřovat svá původní území. Početná armáda byla základem při budování i spravování říše. Přítomnost armády v provinciích zajišťovala určitou bezpečnost centrální moci. Současně v Perské říši i v raném císařství byla armáda pod kontrolou panovníka. Kontrola armády zajišťovala panovníkům silné postavení ve státní struktuře. V kombinaci s vyspělou infrastrukturou poskytovala panovníkům jedinečný prostředek v případě minimalizování jakékoli nebezpečné situace pro centrální moc.

Struktura Perské říše vydržela po více než dvě století. Po porážce od Řecka skončila její expanzivní politika. Přesto si nemyslím, že by se nacházela Persie v úpadku. O tom svědčí její úspěšné kontrolování provincií. A víceméně úspěšné potírání jakékoli snahy o nezávislost. Persie spíše stagnovala a místo na expanzi se zaměřila na udržení svých satrapií. Konec Persie přišel s příchodem Alexandra Makedonského. Persie musela poprvé válčit s vnějším aktérem na svém území, s vyspělou makedonskou armádou a brilantním vojevůdcem.

Římské impérium je odlišný případ od jakékoli jiné říše. Už jenom z důvodu jeho trvání. Římská říše trvala více než šest století, pokud za její začátek považujeme porážku Kartrága a zisk prvních provincií mimo území Itálie. Prošla si i obdobími úpadku. Přesto dokázala změnou centrální moci obnovit římskou strukturu a přispět k novému rozmachu. Římské císařství přispělo ke konsolidaci a stabilitě říše. Na římských hranicích se stále bojovalo, ale vnitřní rozepře přestaly díky silné pozici císaře Augusta. Toto období vydrželo přibližně tři století. Následovalo období dominátu a posléze rozpad centrální říše na Západořímskou a Východořímskou.

8. Seznam použité literatury

Boatwright, M. T. – Gargola, D. J. – Talbert, R. J. A. (2004). *Dějiny římské říše od nejranějších časů po Konstantina Velikého* (Praha: Grada Publishing).

Bowman, Alan (2008). Provincial administration and taxation. In: Bowman, Alan – Champlin, Edward – Lintott, Andrew, *The Cambridge Ancient History: Volume X: The Augustan Empire, 43 B. C. – A. D. 69* (London: Cambridge University Press), s. 344-370.

Briant, Pierre (2002). *From Cyrus to Alexander: A history of the Persian Empire* (Winona Lake: Eisenbrauns).

Buchanan Gray, G. (1930). The foundation and extension of the Persian Empire. In: Adcock, F. E. – Bury, J. B. – Cook, S. A., *The Cambridge Ancient History: Volume IV: The Persian Empire and the West* (London: Cambridge University Press), s. 1-25.

Burian, Jan (1984). Rané císařství (31. Př. n. l. – 284 n. l.). In: Burian, Jan – Oliva, Pavel, *Civilizace starověkého Středomoří* (Praha: Svoboda), s. 430-482.

Burian, Jan (1994). *Římské impérium, vrchol a proměny antické civilizace* (Praha: Svoboda – Libertas).

Buzan, B. – Little, R. (2000). The Rise and Interlinkage of Multiple International Systems in the Ancient and Classical World. In: Buzan, B. – Little, R., *Internati-onal Systems in World History* (New York: Oxford University Press), s. 163-240.

Cary, M. – Buchanan Gray, G. (1930). The reign of Darius. In: Adcock, F. E. – Bury, J. B. – Cook, S. A., *The Cambridge Ancient History: Volume*

IV: The Persian Empire and the West (London: Cambridge University Press), s. 173-227.

Cutler Young, T. (2008a). The consolidation of the empire and its limits of growth under Darius and Xerxes. In: Boardman, John – Hammond, N. G. L. – Lewis, D. M. – Ostwald, M., *The Cambridge Ancient History: Second edition, Volume IV: Persia, Greece, and the Western Mediterranean* (Cambridge: Cambridge University Press), s. 53-111.

Cutler Young, T. (2008b). The early history of the Medes and the Persians and the Achaemenid empire to the death of Cambyses. In: Boardman, John – Hammond, N. G. L. – Lewis, D. M. – Ostwald, M., *The Cambridge Ancient History: Second edition, Volume IV: Persia, Greece, and the Western Mediterranean* (Cambridge: Cambridge University Press), s. 1-47.

Danielisová, Alžběta (2012). Počátky moderního světa. Státy a říše starověku (1000 - 0 př. Kr.) In: Bárta, Miroslav – Kovář, Martin a kol., *Civilizace a dějiny* (Praha: Academia).

Doyle, M. W. (1986). *Empires* (New York: Cornell University).

Galtung, J. (1971). *A Structural Theory of Imperialism*. *Journal of Peace Re-search*. Vol. 8, No. 2, s. 81-117.

Goldstone, Jack – Haldon, John (2009). Ancient States, Empires, and Exploitation: Problems and Perspectives. In: Morris, Ian – Scheidel, Walter, *The Dynamics of Ancient Empires: State Power from Assyria to Byzantium* (New York: Oxford University Press), s. 3-29.

Hornblower, Simon (2008). Persia. In: Boardman, John – Hornblower, Simon – Lewis, D. M. – Ostwald, M., *The Cambridge Ancient History: Second edition, Volume VI: The Fourth Century B.C.* (Cambridge: Cambridge University Press), s. 45-96.

Keppie, Lawrence (2008). The army and the navy. In: Bowman, Alan – Champlin, Edward – Lintott, Andrew, *The Cambridge Ancient History: Volume X: The Augustan Empire, 43 B. C. – A. D. 69* (London: Cambridge University Press), s. 371-396.

Klíma, Otakar (1977). *Sláva a pád starého Íránu* (Praha: Orbis).

Kuhrt, Amelie (2007). *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period Volume 1* (New York: Routledge).

Motyl, Alexander J. (2001). *Imperial Ends* (New York: Columbia University Press).

Munro, J.A.R. (1930). Xerxes' invasion of Greece. In: Adcock, F. E. – Bury, J. B. – Cook, S. A., *The Cambridge Ancient History: Volume IV: The Persian Empire and the West* (London: Cambridge University Press), s. 268-316.

Murray, Oswyn (2008). The Ionian Revolt. In: Boardman, John – Hammond, N. G. L. – Lewis, D. M. – Ostwald, M., *The Cambridge Ancient History: Second edition, Volume IV: Persia, Greece, and the Western Mediterranean* (Cambridge: Cambridge University Press), s. 461-490.

Nardo, Don (2007). *Ancient Mesopotamia* (Farmington Hills: Greenhaven Press).

Oliva, Pavel (1984a). Frygie, Lýdie, Médie a Perská říše. In: Burian, Jan – Oliva, Pavel, *Civilizace starověkého Středomoří* (Praha: Svoboda), s. 288-293.

Oliva, Pavel (1984b). Klasické Řecko. In: Burian, Jan – Oliva, Pavel, *Civilizace starověkého Středomoří* (Praha: Svoboda), s. 294-313.

Penrose, Jane (2007). *Řím a jeho nepřátelé* (Český Těšín: Finidr).

Van De Mieroop, Marc (2010). *Dějiny starověkého Blízkého východu* (Praha: Academia).

Wiesehöfer, Josef (2001). *Ancient Persia* (New York: I. B. Tauris).

Wiesehöfer, Josef (2009). The Achaemenid Empire. In: Morris, Ian – Scheidel, Walter, *The Dynamics of Ancient Empires: State Power from Assyria to Byzantium* (New York: Oxford University Press), s. 66-98.

8.1 Internetové zdroje

Department of History (2015a). *The Mediterranean in AD 14* (<http://sitemaker.umich.edu/mladjov/files/romanaad14.jpg>, 25. 7. 2015).

Department of History (2015b). *The Persian Empire c. 500 BC* (<http://sitemaker.umich.edu/mladjov/files/persia500tbc.jpg>, 25. 7. 2015).

Department of History (2015c). *The Persian Empire c. 490 BC* (http://sitemaker.umich.edu/mladjov/files/achaemenid_satrapies.jpg, 25. 7. 2015)

Galtung Institute (2014). *Johan Galtung* (<https://www.galtung-institut.de/home/johan-galtung/>, 30. 3. 2014).

University of Cambridge (2014). *Ziyaret Tepe* (<http://www.arch.cam.ac.uk/about-us/mesopotamia/mesopotamia-research/mesopotamia-ziyaret-tepe>, 15. 4. 2014).

9. Resumé

This bachelor thesis deals with development of the Persian Empire and the formation of the central government. In the 6th century B.C. the peripheral region of the Middle East became the dominant political player, who ruled this area for over 200 years. The Persian Empire created an imperial structure through which it dominated a vast territories. It became the dominant actor and intergrated all existing states under its own central government. This first phase of the Persian Empire was characterized by expansionary policy, which at the end was stopped only by the defeat by the Greece. During this period of time the Persians managed to defeat Media, Lydia, Babylonia and even Egypt. It became the largest empire that ever existed in the Middle East.

In the first part it describes a theoretical concept of empire, from the works of Alexander Motyl. It outlines empire stages and development, from its founding to its decay. At the same time it characterizes the compositon of the empire, which consists of a center and one or more peripherals. Depending on the distance between the center and the periphery, empires can also be differentiated on a continuous and discontinuous. This is a characteristic composition for the Persian and the Roman Empire, whose area at the beginning consisted of dozens separate state entities.

This section of my thesis is followed by charter that outlines the chronological history of the this fist stage of the Persian Empire. In this stage, the Persians were able to create an imperial structure, which consisted of mainly breakdowns into the satrapies. The Empire could withstand through efficient administration and a large bureaucratic apparatus. The Empire also used its army to control the satrapies. Dareios was the author of this structure. Strong army and broad

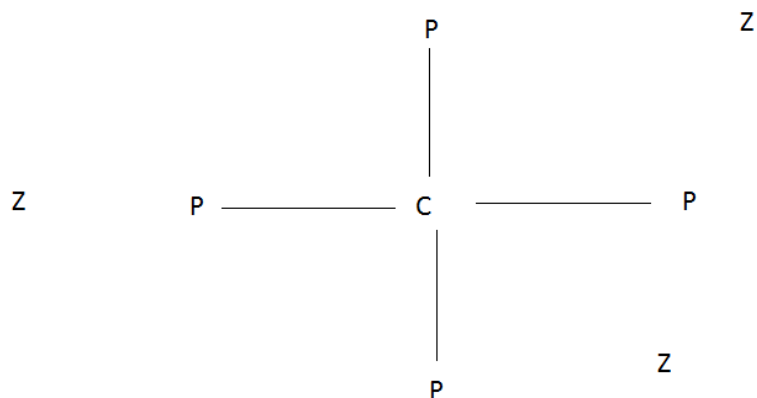
bureaucracy were the essential characteristics of both the Persian and the Roman Empire.

The Persian Empire and the Roman Empire was able to dominate vast regions. They withhold large economical, material and military power. In their times they were dominante players of the ancient system. Nobody could threaten them. Alexander the Great was the one who defeated the Persian Empire. On the other hand the Roman Empire was „destroyed“ from the inside. Its destruction was caused by internal problems and mainly by the arrival of the new nations to Europe.

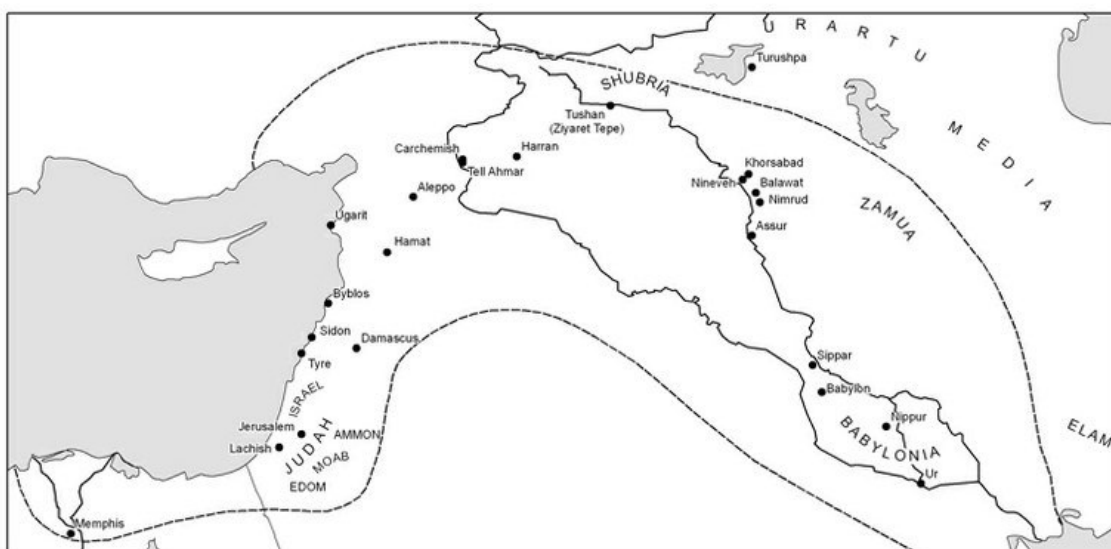
10. Přílohy

Příloha č. 1 - Stavba impéria – C =centrum (jádro), P = periferie,

Z = oblasti mimo státní strukturu (Motyl 2001: 16).

Příloha č. 2 – Novoasyrská říše (University of Cambridge 2014).

Příloha č. 3 – Expanze Perské říše (Department of History 2015b).

Příloha č. 4 – Administrativní dělení Persie (Department of History 2015c).

Příloha č. 4 – Administrativní členění za císaře Augusta (Department of History 2015a).

